

Oikeudenkäynnin julkisuus

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke

Julkisuustyöryhmän raportti 19.10.2007/19.12.2007

Sirpa Ahola
Jorma Brusila
Dan Frände
Pauliina Hermunen
Johanna Hervonen
Gisela Juutilainen
Erja Kalske
Leeni Kivalo
Eija Larinkoski
Juha Lehto
Matti Rintala
Risto Tikka

SISÄLLYS:

1. TYÖRYHMÄ JA TOIMEKSIANTO	s. 4
<i>1.1 Työryhmä</i>	4
<i>1.2 Toimeksianto sekä julkisuustyöryhmän tavoitteet ja toiminta</i>	4
2. RAPORTIN RAKENTEESTA JA ERÄITÄ YLEISIÄ LÄHTÖKOHTIA	5
<i>2.1 Raportin rakenteesta</i>	5
<i>2.2. Eräitä YTJulkL:n soveltamisen yleisiä lähtökohtia</i>	5
3. YLEISET PERIAATTEET JULKISUUDESTA YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA	7
<i>3.1 Julkisuusperiaate</i>	7
<i>3.2 Julkisuusperiaatteen funktiot</i>	7
<i>3.3 Julkisuusperiaate pääsääntönä ja periaatteena</i>	8
<i>3.4. Julkisuusperiaate YTJulkL:n systematiikassa</i>	8
4. OIKEUDENKÄYNNIN PERUSTIETOJEN JULKISUUS (nk. diaarijulkisuus)	9
<i>4.1 Oikeudenkäynnin perustiedot (YTJulkL 4 §)</i>	9
<i>4.2 Perustietojen julkisuus ja määrääminen salassa pidettäväksi (YTJulkL 4 § ja 6 §)</i>	10
<i>4.3 Perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta (YTJulkL 5 §)</i>	11
<i>4.4 Perustietojen antaminen</i>	11
<i>4.5 Päätös perustietojen antamisesta ja muut menettelysäännökset</i>	12
<i>4.6 Salassapitoaika</i>	12
5. OIKEUDENKÄYNTIASIAKIRJAT/ASIAKIRJAJULKISUUS	13
<i>5.1 Olennaiset muutokset nykytilaan</i>	13
<i>5.2 Tiedon sisältö ratkaisee</i>	14
<i>5.3 Oikeudenkäyntiasiakirja (YTJulkL 3 §)</i>	14
<i>5.4 Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta (YTJulkL 8 §)</i>	14
<i>5.5 Suoraan YTJulkL:n nojalla salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat (YTJulkL 9 §)</i>	17
<i>5.6 Oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen pidettäväksi salassa (YTJulkL 10 §)</i>	19
<i>5.7 Erityisesti velkajärjestely-, velkasaneeraus- ja konkurssiasiat</i>	20
<i>5.8 Oikeudenkäyntiasiakirjan pitäminen salassa / määrääminen julkiseksi osittain</i>	21
<i>5.9 Menettely</i>	21
<i>5.10 Salassapitoajat (YTJulkL 11 §)</i>	23
<i>5.11 Asianosaisjulkisuus (YTJulkL 12 §)</i>	24
<i>5.12 Pakkokeinoasiat</i>	25
<i>5.13 Asiakirjan antamistapa (YTJulkL 13 §)</i>	25
<i>5.14 Voimaantulo</i>	25
<i>5.15 Esimerkkilomake</i>	26
6. KÄSITTELYJULKISUUS	26
<i>6.1 Suullisen käsittelyn julkisuus (YTJulkL 14 §)</i>	26
<i>6.2 Suljettu käsittely (YTJulkL 15 §)</i>	28
<i>6.3 Suljetun käsittelyn edellytykset (YTJulkL 15 §)</i>	29
<i>6.4 Pakkokeinoasioiden käsittelyjulkisuus (YTJulkL 16 §)</i>	33
<i>6.5 Läsnäolo suljetussa käsittelyssä (YTJulkL 17 §)</i>	33
<i>6.6 Salassapitovelvollisuus (YTJulkL 18 §)</i>	33
<i>6.7 Salassa pidettävien tietojen esittäminen julkisessa käsittelyssä (YTJulkL 19 §)</i>	33
<i>6.8 Yleisön läsnäolon rajoittaminen julkisessa käsittelyssä (YTJulkL 20 §)</i>	34
<i>6.9 Suullisen käsittelyn taltioinnin rajoitukset (YTJulkL 21 §)</i>	35
<i>6.10 Voimaantulo</i>	36

7. TUOMIOISTUIMEN RATKAISU/RATKAISUJULKISUUS	36
<i>7.1 Ratkaisun julkisuus pääsääntö (YTJulkL 22 §)</i>	36
<i>7.2 Tuomioistuim voi määrätä ratkaisun salassapidettäväksi (YTJulkL 24 §)</i>	36
<i>7.3 Perusteet ratkaisun salaiseksi määrittämiselle</i>	37
<i>7.4 Ratkaisun salassapitoaika (YTJulkL 11.2 § ja 24 §)</i>	40
<i>7.5 Tuomioistuimen neuvottelun salassapito (YTJulkL 23 §)</i>	40
<i>7.6 Julkinen seloste (YTJulkL 25 §)</i>	41
<i>7.7 Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa (YTJulkL 26 §)</i>	42
<i>7.8 Ratkaisusta tiedottaminen asianosaisille (YTJulkL 27 §)</i>	43
<i>7.9 Voimaantulo</i>	44
8. PAKKOKEINOASIAT (YTJulkL 16 §)	44
<i>8.1 Yleistä</i>	44
<i>8.2 Pakkokeinoasian perustietojen julkisuus</i>	44
<i>8.3 Asiakirjajulkisuus pakkokeinoasioissa</i>	45
<i>8.4 Pakkokeinoasioiden käsittelyjulkisuus</i>	45
<i>8.5 Ratkaisujulkisuus pakkokeinoasioissa</i>	46
9. MENETTELYSÄÄNNÖKSET	47
<i>9.1 Tuomioistuimen toimivalta salassapitoasioissa (YTJulkL 28.1 §)</i>	47
<i>9.2 Julkisuusratkaisun aikarajat (YTJulkL 28.1-2 §)</i>	47
<i>9.3 Kirjallisen ratkaisun tarve julkisuuskysymyksissä (YTJulkL 28.3 §)</i>	48
<i>9.4 Salassapitoasian uudelleen käsittely (YTJulkL 32 §)</i>	49
<i>9.5 Päätösvaltainen kokoonpano ja perusteluvollisuus (YTJulkL 29 § ja 28.4 §)</i>	51
<i>9.6 Asiaan osallisen kuuleminen ja salassapitoa koskeva väliaikais määräys (YTJulkL 30 ja 31 §)</i>	52
<i>9.7 Muutoksenhaku (YTJulkL 33 §)</i>	53
10. TUOMIOISTUIMEN JA TIEDOTUSVÄLINEIDEN YHTEISTYÖ JULKISUUDEN PARANTAMISEKSI	56
<i>10.1 Tavoitteena julkisuuden toteutuminen</i>	56
<i>10.2 Tuomioistuinten ja tiedotusvälineiden käytössä olevia yhteistyömuotoja</i>	56
<i>10.3 Ajatuksia yhteistyön parantamisesta</i>	57
LIITE	
TAULUKKO:	
- LAKI OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUDESTA YLEISISSÄ TUOMIOISTUIMISSA	

1. TYÖRYHMÄ JA TOIMEKSIANTO

1.1. Työryhmä

Vuoden 2006 lopulla Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeeseen laatutyöryhmä asetti vuodelle 2007 kolme työryhmää, joista yhden kehittämiskohteena oli oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus. Työryhmän (jälj. *julkisuustyöryhmä*) jäseniksi laatutyöryhmä nimesi Espoon kärjäoikeudesta kärjätuomari Juha Lehdon, Helsingin hovioikeudesta hovioikeudenneuvokset Leeni Kivalon ja Matti Rintalan (pj.) sekä asessori Gisela Juutilaisen ja viskaali Erja Kalskeen, Helsingin kärjäoikeudesta kärjätuomarit Sirpa Aholan ja Eija Larinkosken, Loviisan kärjäoikeudesta vs. kärjätuomari Pauliina Hermusen, Tuusulan kärjäoikeudesta vs. laamanni/kärjätuomari Jorma Brusilan ja Vantaan kärjäoikeudesta kärjätuomari Risto Tikan. Laatutyöryhmän pyynnöstä syyttäjien edustajaksi työryhmään nimettiin kihlakunnansyyttäjä Johanna Hervonen. Myös Helsingin Asianajajyhdistys nimesi työryhmään edustajansa, mutta hän ei ole osallistunut työryhmän toimintaan. Julkisuustyöryhmän pyynnöstä yliopistotutkijoiden edustajaksi työryhmään tuli professori Dan Frände.

1.2 Toimeksianto sekä julkisuustyöryhmän tavoitteet ja toiminta

Työryhmän tehtävänä on ollut laatia kehittämiskohteena olevasta oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta raportti hovioikeuspiirin lainkäyttöpäivään 8.11.2007 mennessä. Loppuraportin tarkoitus on toimeksiannon mukaan olla käytännönläheinen, tuomarin jokapäiväistä työtä edesauttava tiivis kirjallinen esitys, josta ilmenevät työryhmän kannanotot tai lopputulema. Työryhmän oli toimeksiannon mukaan selvitettävä teemansa osalta eri kärjäoikeuksien käytäntöjä sekä muuta oikeuskäytäntöä, määriteltävä korkeatasoinen ja yleisesti hyväksyttävissä oleva menettelytapa tai tulkintasuositus ja tehtävä ehdotus siitä, miten erilaisia käytäntöjä saadaan yhtenäistetyksi.

Työryhmän työn luonnollinen lähtökohta on ollut 1.10.2007 voimaan tullut laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (370/2007 - jälj. *YTJulkL*), joka korvaa aikaisemman oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (945/1984 - *OikJulkL*) sekä rajoittaa huomattavasti viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999 - *Julkisuuslaki/JulkL*) soveltamista yleisissä tuomioistuimissa.

Työryhmän tavoitteena on ollut laatia raportti, joka voisi toimia

käsikirjana YTJulkL:n soveltamisessa. Käsiteltävän aiheen laajuudesta johtuen myös raportti on muodostunut melko laajaksi. Raportin käyttökelpoisuus on kuitenkin vaatinut julkisuuden eri osa-alueiden riittävän konkreettista käsittelyä, joka puolestaan lainsäädännön uutuudesta johtuen on vaatinut myös säännösten yleisempää selvittämistä.

Työryhmä on kokoontunut lukuisia kertoja ja työryhmän jäsenet ovat osallistuneet kirjoitustyöhön. Työryhmä on työnsä aikana jakautunut myös oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueita pohtiviin alaryhmiin, joiden työn tuloksia on käsitelty koko työryhmän kokouksissa.

YTJulkL:n voimaantulo 1.10.2007 on luonut tarpeen tiedottaa raportin luonnoksista hovioikeuspiirin sisällä ja myös muille hovioikeuksille jo ennen lainkäyttöpäivää. Työryhmä on ollut aktiivisesti yhteydessä myös lainvalmistelijoihin, hovioikeuspiirissä toimiviin asianajajiin sekä oikeustoimittajiin. Työryhmän jäsenet ovat osallistuneet omissa tuomioistuimissaan annettujen YTJulkL:n voimaan tuloon liittyvien tätä raporttia suppeampien ohjeiden valmisteluun.

Helsingin hovioikeuspiirin 8.11.2007 järjestetyn lainkäyttöpäivän jälkeen työryhmä on saadun palautteen johdosta kokouksessaan 19.12.2007 täydentänyt raportin kohtaa *8.5 Ratkaisujulkisuus pakkokeinoasioissa*. Lisäksi raporttiin on tehty vähäisiä lähinnä kielellisiä korjauksia ja täsmennyksiä.

2. RAPORTIN RAKENTEESTA JA ERÄITÄ YLEISIÄ LÄHTÖKOHTIA

2.1 Raportin rakenteesta

Raportin jaksossa 3 käsitellään yleisiä periaatteita julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa. Tämän jälkeen raportin eri alajaksoissa käsitellään YTJulkL:n mukaista systematiikkaa noudattaen oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueet: jaksossa 4 perustietojen julkisuus, jaksossa 5 asiakirjajulkisuus, jaksossa 6 käsittelyjulkisuus ja jaksossa 7 ratkaisun julkisuus. Tämän jälkeen jaksossa 8 käsitellään erikseen pakkokeinoasioiden julkisuuteen liittyviä kysymyksiä, koska pakkokeinot ovat osittain erityistapaus ja niiden julkisuus/salassapito poikkeaa lain muusta systematiikasta. Jaksossa 9 käsitellään menettelysäännöksiä yleisesti ja erityisesti niiltä osin kuin säännöksiä ei ole käsitelty jo aikaisemmin eri ala-jaksoissa. Raportin lopussa on vielä jakso 10 tuomioistuimen ja tiedotusvälineiden yhteistyöstä julkisuuden parantamiseksi.

Jo tässä yhteydessä on syytä korostaa YTJulkL:n mukaista oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueiden itsenäistä luonnetta: tiedon salassapidosta tai julkisuudesta yhdellä osa-alueella ei vielä välttämättä seuraa tiedon salassapito toisella osa-alueella (ns. nelikenttä ajattelu). Tämä ilmenee selvästi myös raportin liitteenä olevasta taulukosta, jossa on käsitelty oikeudenkäynnin julkisuuden eri osa-alueita ja niiden sisältöä.

2.3. Eräitä YTJulkL:n soveltamisen yleisiä lähtökohtia

YTJulkL on tullut voimaan 1.10.2007 ja sitä sovelletaan myös lain voimaan

tullessa vireillä olevissa asioissa. Jäljempää ilmenevällä tavalla laki on eräiltä osin taannehtiva. YTJulkL on erityislaki suhteessa Julkisuuslakiin ja viimeksi mainittua lakia sovelletaan vain niiltä osin kuin YTJulkL:ssa ei toisin säädetä (esim. JulkL 12-15 §, 5 luku, 22-23 §, 25-30 § ja 32 §). Toisaalta YTJulkL on lain 2.1 §:n mukaisesti oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta yleisissä tuomioistuimissa sääntelevä yleislaki ja ainoastaan nimenomaiset oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säännökset muualla laissa menevät YTJulkL:n edelle. Ilmeisesti ainoa tällainen nykyisin voimassaoleva säännös on riita-asioiden sovittelusta annetun lain 12 §:ssä, joka koskee yleisön läsnä oloa sovittelussa.

YTJulkL:n tavoitteena on lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä sekä median toimintaedellytyksiä. Toisaalta laki pyrkii sovittamaan yhteen julkisuuteen ja sen rajoittamiseen liittyvät edut. Laki ei säätele sitä mitä tiedotusvälineet voivat julkaista eikä oikeudenkäynnin julkisuudesta suoraan seuraa vastausta tähän kysymykseen.

YTJulkL koskee sekä **asianosaisjulkisuutta** että **yleisöjulkisuutta**. Yleisöjulkisuus merkitsee kenen tahansa oikeutta saada tietoja oikeudenkäynnistä tai olla läsnä suullisessa oikeudenkäynnissä. Asianosaisjulkisuus sisältää asianosaisen oikeuksia saada tietoa myös muuten salassa pidettävistä tiedoista ja olla läsnä suljetussa käsittelyssä, mistä puolestaan saattaa seurata asianosaiselle erityinen salassapitovelvollisuus. Myös asianosais- ja yleisöjulkisuutta käsitellään jäljempänä tässä raportissa erikseen julkisuuden eri osa-alueiden osalta.

Ns. **mediajulkisuudella** on suuri merkitys julkisuuden käytännön toteutumisessa. Suuri yleisö saa tavallisesti juuri yleisten tiedotusvälineiden kautta tietoja oikeudenkäynneistä ja tiedotusvälineet vaikuttavat siihen millaiseksi kansalaisten mielipide oikeusjärjestyksestä ja lainkäytöstä muodostuu. YTJulkL:ssa on eräitä tiedotusvälineitä välittömästi koskevia säännöksiä (esim. YTJulkL 21 §: Suullisen käsittelyn taltiointi ja 25 §: Julkinen seloste), joita käsitellään raportin asianomaisissa alajaksoissa. Raportin lopussa jaksossa 10 käsitellään tuomioistuimen ja tiedotusvälineiden yhteistyötä julkisuuden parantamiseksi. Tämä liittyy läheisesti tuomioistuimien JulkL:n mukaiseen tiedotustoimintaan ja sitä palveleviin tuomioistuimissa laadittuihin viestintäsuunnitelmiin.

YTJulkL:n perusidea on, että salassapitoa koskevat ratkaisut tehdään tarvittaessa tai pyydettyäessä eikä ratkaisun tekemättä jättäminen yleisesti johda siihen, etteikö ratkaisua voitaisi tehdä myöhemmin. Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuusratkaisu voidaan lain mukaisin edellytyksin tehdä vielä asian vireilläolon päätyttyäkin. Asianosaisen vaatima erillinen ja perusteltava julkisuusratkaisu tehdään joko pöytäkirjaan tai ratkaisusta laaditaan erillinen asiakirja. Näitä erityisesti menettelyyn liittyviä seikkoja kuten myös ratkaisukokoonpanoa, asianosaisen kuulemista, väliaikaismääräystä, uudelleen käsittelyä ja muutoksenhakua käsitellään tarkemmin raportin eri alajaksoissa sekä menettelysääntöjä koskevassa jaksossa 9.

YTJulkL 3 § sisältää määritelmäsäännöksen, jossa säädetään mitä tarkoitetaan käsitteillä oikeudenkäynti, suullinen käsittely, kirjallinen

käsittely, tuomioistuimen neuvottelu ja oikeudenkäyntiasiakirja. Näitä määritelmiä käydään läpi tarpeellisilta osin kussakin alajaksossa.

3. YLEISET PERIAATTEET JULKISUUDESTA YLEISSÄ TUOMIOISTUIMISSA

3.1 Julkisuusperiaate

Suomessa oikeus julkiseen oikeudenkäyntiin kuuluu perusoikeuksiin; PL 21.2 §:n mukaan muun muassa käsittelyn julkisuus turvataan lailla. Tämä oikeus sisältyy myös Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimukseen (6.1 artikla) sekä YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen (14.1 artikla). Näitä Suomen oikeusjärjestykselle asetettuja vaatimuksia voidaan yksinkertaisuuden vuoksi kutsua julkisuusperiaatteeksi, vaikka täsmällinen nimitys on oikeudenkäynnin julkisuusperiaate. Lain tasolla julkisuusperiaate on toteutettu oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetulla lailla (YTJulkL, 370/2007).

Sanotun lisäksi julkisuusperiaatteella on yleisempää merkitystä niin, että periaate koskee jokaisen oikeutta tiedonsaantiin julkisesta vallankäytöstä ja viranomaistoiminnasta ylipäätään.

Oikeudenkäytön julkisuuteen velvoittavat perustuslaki ja ihmisoikeussopimukset suojaavat myös yksityiselämää. Yksityiselämän suoja -käsitteelle ei voida määritellä yksityiskohtaista sisältöä, koska yksityiselämään liittyvien tietojen arkaluonteisuus riippuu yhteiskunnan arvokäsityksistä ja viime kädessä kunkin henkilön omasta arvomaailmasta. Oikeudenkäytön julkisuuden ja yksityiselämän suojan välillä on jännite. Toisen oikeuden toteutuminen vaarantaa toisen toteutumisen. Oikeudenkäytön julkisuutta ei pidä rajoittaa tarpeettomasti, mutta toisaalta julkisuus ei saa johtaa yksityiselämän suojan tarpeettomaan tai suhteettomaan loukkaukseen.

3.2 Julkisuusperiaatteen funktiot

Vahvasta normatiivisesta ankkuroinnista huolimatta julkisuusperiaate ei ole mikään itseisarvo, vaan periaate on jo pitkään hyväksytty niiden seurausten tai funktioiden perusteella, joihin se johtaa. Neljänä tärkeimpänä funktiona voidaan mainita 1) oikeussuojafunktio eli se, että julkisuus suojaa asianosaisia viranomaisten mielivallalta, 2) kontrollifunktio eli se, että julkisuus antaa mahdollisuuden valvoa tuomioistuinten toimintaa, 3) valistuksellinen oikeudenmuodostusfunktio eli se, että julkisuus vaikuttaa joukkotiedotusvälineiden kautta ihmisten käyttäytymiseen ja 4) legitimaatiofunktio eli se, että julkisuus lisää luottamusta tuomioistuinten toimintaan.

Nämä funktiot kuvaavat yhteiskunnallisen tason ilmiöitä. Konkreettisessa yksittäistapauksessa on mahdotonta etukäteen sanoa, millaisiin seurauksiin julkisesti tai salaisesti ratkaistut asiat johtavat. Lienee niin, että demokraattisessa oikeusvaltiossa, jossa vallitsee vankka luottamus viranomaisiin, yksittäisen prosessin asianosaiset mieluiten toivovat, että oikeudenkäynti pantaisiin mahdollisimman vähän merkillille. Jopa lautamiehiä pidetään eräänlaisina ”kvasijulkisina” toimijoina.

3.3 Julkisuusperiaate pääsääntönä ja periaatteena

Suomalaisessa oikeusopissa julkisuusperiaate ei viittaa sääntöjen ja periaatteiden välillä tavallisesti tehtyyn eroon. Kuten YTJulkL 1 §:stä käy selville, julkisuusperiaate on pääsääntö, jonka mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei YTJulkL:ssa tai muussa laissa toisin säädetä. Säännöksestä selviää siten myös se, että oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta poikkeamisen, ts. salaisuuden, tulee perustua lakiin. Lainsäädännön näkökannalta salaisuusperiaate on julkisuusperiaatetta koskeva poikkeussääntö.

Sen sijaan tuomioistuintoimintaa koskeva julkisuusperiaate ja salaisuusperiaate voidaan nähdä periaatteina myös siinä merkityksessä, jota tarkoitetaan käsiteparilla ”säännöt ja periaatteet”. Näin on siksi, että julkisuuden toteuttaminen on punnittava muita intressejä, esim. yksilön henkilökohtaista loukkaamattomuutta, vasten. Myös viimeksi mainitulla intressillä on perustuslain ja ihmisoikeussopimusten mukainen suoja. Näiden yhteen törmäävien intressien välisen punninnan konkreettinen tulos on luettavissa YTJulkL:sta.

Suomalaisen oikeusteorian vakiintuneen kannan mukaan tämä periaatepunninta vaikuttaa myös yksittäisten oikeussääntöjen tulkintaan. Ns. kiperissä jutuissa, joissa on käytävissä monta järkevästi valittavaa vaihtoehtoa, voidaan valita vaihtoehto, joka on sopuosinnassa kyseessä olevan säännöksen muodostamista ohjanneen periaatteen kanssa. Samalla on todettava, että tämä tulkintamalli tarjoaa selvän ratkaisun vain melko harvoissa tapauksissa. Julkisuusperiaatteella on pääsäännön (prima facie-periaatteen) asema. Kaikissa tapauksissa ei ole kuitenkaan mahdollista valita julkisuusmyönteisintä tulkintaa. Jokainen tulkintatilanne edellyttää omaa punnintaansa, jossa kaikki seikat otetaan huomioon, ts. punnitaan keskenään. YTJulkL:ssa lainsäätäjän tarkoituksena on ollut lisätä niiden säännösten lukumäärää, jotka nimenomaan edellyttävät tuomioistuimelta julkisuuden ja salaisuuden välistä punnintaa yksittäistapauksessa. Selvin esimerkki tältä osin on julkisuus asioissa, jotka koskevat valtion ulkoista turvallisuutta ja Suomen kansainvälisiä suhteita. YTJulkL 9.1/1 §:n ja 15.1 §:n mukaan asia ratkaistaan tietynlaisen vaarantamisarvioinnin perusteella. Tällainen arviointi edellyttää aina sitä, että erilaisia seikkoja, mm. todennäköisyyden aste ja vahingon suuruus, punnitaan keskenään.

3.4 Julkisuusperiaate YTJulkL:n systematiikassa

Julkisuusperiaate koskee YTJulkL 1 §:n mukaan sekä oikeudenkäyntiä että oikeudenkäyntiasiakirjoja yleisön näkökannalta (ns. yleisöjulkisuus). YTJulkL:ssa ei pääsääntöisesti säännellä ns. asianosaisjulkisuutta. Asianosaisen henkilökohtainen oikeus osallistua oikeudenkäyntiin seuraa kontradiktorisesta periaatteesta, ts. vaatimuksesta saada tulla kuulluksi. Jos asianosainen suljetaan pois oikeudenkäynnistä, tätä vaatimusta ei voida toteuttaa eikä oikeudenkäynti ole oikeudenmukainen. Prosessilainsäädäntöön sisältyy tiettyjä säännöksiä, jotka koskevat asianosaisen oikeutta kontradiktioon. Tämän perusratkaisun lisäksi lainsäätäjä on nähnyt välttämättömäksi ottaa YTJulkL:iin kaksi säännöstä

asianosaisjulkisuudesta. Lain 12 §:ssä säännellään asianosaisen oikeus tiedonsaantiin muun kuin julkisen oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä ja 17 §:ssä todetaan mm. se, että asianosainen saa olla läsnä suljetussa käsittelyssä.

Julkisuusperiaatetta konkretisoidaan YTJulkL:ssa neljällä osa-alueella. Nämä ovat diaarijulkisuus, käsittelyjulkisuus, asiakirjajulkisuus ja ratkaisujulkisuus. Julkisuuden ja salaisuuden välinen punninta on muodostunut näissä kussakin hieman erilaiseksi. Pisimmälle toteutettu julkisuus vallitsee diaarijulkisuudessa. Lain tarkoituksena on ollut, että julkisuuden ja salaisuuden suhde säänneltäisiin tyhjentävästi näillä neljällä alueella. Täysin tätä ei ole kyetty toteuttamaan. YTJulkL 2.3 §:ssä todetaan, että toissijaisesti sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (JulkL, 621/1999). Lisäksi YTJulkL:iin sisältyy eräitä suoria viittauksia muuhun lainsäädäntöön (esim. YTJulkL 10 §).

YTJulkL:iin sisältyy myös suhteellisen seikkaperäisiä menettelysääntöjä.

4. OIKEUDENKÄYNNIN PERUSTIETOJEN JULKISUUS (*nk. diaarijulkisuus*)

4.1. Oikeudenkäynnin perustiedot (YTJulkL 4 §)

Oikeudenkäynnin vireilläoloon liittyviä *perustietoja* ovat

- asianosaisen yksilöimiseksi tarpeelliset tiedot; sekä tiedot
- asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta,
- asian yksilöidystä laadusta,
- asian käsittelyn vaiheista ja
- suullisen käsittelyn ajankohdasta ja käsittelypaikasta

Asianosaisen luonnollisen tai oikeushenkilön nimi on perustieto edellyttäen, että sitä ei ole määrätty pidettäväksi salassa (kts. kohta 4.2). Julkisia ovat sellaiset ja niin laajat tiedot kuin on tarpeen asianosaisen henkilöllisyyden riittävän tarkaksi yksilöimiseksi. Asianosaisen henkilöllisyydestä tulee tarvittaessa olla saatavilla niin täsmälliset tiedot, ettei väärinkäsityksiä voi syntyä. Ratkaisu on tehtävä tapauskohtaisesti. Asianosaisen yksilöimiseksi saattaa olla tarpeen ilmoittaa myös hänen syntymäaikansa ja kotipaikkansa sekä epäselvässä tapauksessa myös asianosaisen henkilötunnus. Henkilötunnus sinällään on julkinen tieto eikä sitä poisteta oikeudenkäyntiasiakirjasta sitä asiakirjan tilanteelle annettaessa.

Asianosaisen *yhteystiedot* (mm. osoite- ja puhelinnumero) ja hänen asiamiestään koskevat tiedot eivät ole perustietoja. Näitä tietoja ei näin ollen anneta diaarin perustietoina tiedoksi asianosaispiirin ulkopuoliselle kysyjälle, vaikka tiedot ovatkin tavallisesti julkisia. Koska yhteystiedot ovat tavallisesti julkisissa oikeudenkäyntiasiakirjoissa, ulkopuolisellakin yksityishenkilöllä tai tiedotusvälineillä on yksilöidystä pyynnöstä oikeus saada niistä tieto suullisesti tai kirjallisessa muodossa. Oikeudenkäyntiasiakirjoissa olevat yhteystiedot voivat kuitenkin olla salassapidettäviä suoraan lain nojalla eikä asianosaisellakaan ole YTJulkL 12.2/1 §:n mukaan aina oikeutta saada tietoja kaikista yhteystiedoista (kts. YTJulkL 9.1/5 § ja jakso 5.5.). Yhteystietojen salassapidosta tulee olla

tuomioistuimen diaarissa asianmukainen merkintä.

Asiaa käsittelevän tuomioistuimen ohella asian tosiasiallinen laatu on ilmoitettava riittävän yksityiskohtaisesti. Esimerkiksi rikosasiasta on ilmoitettava rikosnimike ja riita-asiasta asiankäsitteilyjärjestelmän mukainen asanimike. Pakkokeinoasiasta on ilmoitettava rikosnimike, johon esimerkiksi vangitsemisvaatimus perustuu (*poik.* YTJulkL 5.2 §:n tarkoittamat salaiset pakkokeinot kts. jakso 8.1).

Perustietoina on kerrottava myös asian käsittelyn kaikista eri vaiheista eli mm. asian vireilletulosta, haasteen antamisesta, vastauksen tai lausuman pyytämisestä, määrätystä esittelystä taikka valmisteluistunnosta tai pääkäsitteilystä ja niiden ajankohdasta sekä ratkaisun antamisesta. Ratkaisusta kerrotaan ajankohta. Ratkaisun sisältö ei kuitenkaan ole perustieto, joka on selostettava suullisesti ja yksityiskohtaisesti kysyjälle. Julkisen ratkaisun keskeinen sisältö (tuomiolauselman keskeiset kohdat) voidaan kuitenkin JulkL:n mukaisena asiakaspalveluna kertoa myös suullisesti.

Myös tyytymättömyyden ilmoittamisesta ja ilmoituksen tekijästä on kerrottava kysyjälle perustietona edellyttäen, että henkilön nimi ei ole salassapidettävä. Muutoksenhakukirjelmän sisältö ei kuitenkaan ole perustieto. Kun käräjäoikeuden/hovioikeuden ratkaisua koskevat muutoksenhakuasiakirjat tulevat julkiseksi vasta kun ne ovat saapuneet hovioikeuteen/korkeimpaan oikeuteen, asianosaispiirin ulkopuolisille ei voida kertoa käräjäoikeudelle/hovioikeudelle toimitetun valituskirjelmän/valituslupahakemuksen ja valituksen sisällöstä mitään ennen kuin kirjelmä on saapunut hovioikeuteen/korkeimpaan oikeuteen (kts. kohta 5.4).

4.2. Perustietojen julkisuus ja määrääminen salassa pidettäväksi (YTJulkL 4 § ja 6 §)

Oikeudenkäyntiä koskevat perustiedot ovat edellä selostetulla tavalla **julkisia**. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi **salassa** tiedon

1) *asianomistajan* henkilöllisyydestä rikosasiassa, joka koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa (esim. seksuaalirikos, mutta mahdollisesti myös muu rikos kuten kunnianloukkaus, yksityiselämän loukkaaminen ja pahoinpitely). Ratkaisevaa ei olisi rikosnimike vaan tiedon arkaluonteisuus. Oikeuskäytännössä on katsottu voitavan vastaavalla tavalla määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan edunvalvojan henkilöllisyys. Asianomistajien lukumäärä on kuitenkin julkinen tieto.

Kohdan 1 säännöksellä suojataan rikoksen uhria ja sen soveltaminen edellyttää aina tapauskohtaista harkintaa, jossa verrataan tiedon julkisuudesta asianomistajalle aiheutuvaa haittaa verrattuna tapauskohtaiseen vaatimukseen oikeudenkäynnin julkisuudesta.

2) Samoin tuomioistuin voi määrätä pidettäväksi salassa tiedon *turvapaikanhakijan* henkilöllisyydestä säilöön ottamista koskevassa asiassa, jollei ole ilmeistä, että tiedon antaminen ei vaaranna turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Kohdan 2 säännös perustuu salassapito-olettamaan ja turvapaikanhakijan henkilöllisyyden julkistaminen edellyttäisi, että on ilmeistä, että tiedon antamisesta ei aiheutuisi haitallisia vaikutuksia hakijan tai tämän läheisen turvallisuudelle. Läheinen voisi olla tapauskohtaisesti muukin kuin rikoslain 15:10.2 §:ssä tarkoitettu henkilö eli avo- tai aviopuoliso, sisar tai suoraan ylenevässä tai alenevassa polvessa oleva sukulainen.

Henkilöllisyyttä koskeva salassapitoratkaisu on lainkäyttöratkaisu ja se olisi mahdollista tehdä viran puolesta ilman esitettyä pyyntöä. Jos asianomistaja tai turvapaikanhakija sitä kuitenkin pyytää, tieto hänen henkilöllisyydestään on aina julkinen. Jos henkilöllisyyttä ei ole määrätty pidettäväksi salassa tuomioistuimen ratkaisussa YTJulkL 24 §:n nojalla, henkilöllisyyttä ei voitaisi enää tämän jälkeen määrätä pidettäväksi salassa oikeudenkäynnin perustietonakaan. Näin siksi, että tuomioistuin ei voi ratkaisunsa antamisen jälkeen enää määrätä ratkaisunsa salassapidosta. Näin ollen päätös henkilöllisyyttä koskevien perustietojen salassapidosta on tehtävä viimeistään ratkaisua annettaessa.

Kun tuomioistuin määrää oikeudenkäynnin perustietona pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa (tai turvapaikanhakijan henkilöllisyyden), on määräyksestä tehtävä tuomioistuimen diaariin asianmukaiset merkinnät ja määräyksestä on luonnollisesti ilmoitettava syyttäjälle ja muille asianosaisille. Jos syyttäjä on JulkL:n nojalla määrännyt asianomistajan nimen pidettäväksi salassa, tästä salassapidosta olisi perusteltua ilmoittaa tuomioistuimelle asiaa sinne siirrettäessä.

4.3. Perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohta (5 §)

Ellei salassapidosta ole määrätty, oikeudenkäyntiä koskevat *perustiedot ovat pääsääntöisesti julkisia heti, kun asia on tullut vireille tuomioistuimessa*. Merkitystä ei ole sillä onko tieto merkitty tuomioistuimen asiakirjarekisteriin (diaariin) tai ei. Asia voi eräissä tapauksissa tulla vireille myös suullisella hakemuksella. Esimerkiksi tuomarin tekemä päätös välitoimesta olisi julkinen heti, vaikka sitä ei olisikaan merkitty diaariin.

Poikkeuksen julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta muodostavat nk. salaiset pakkokeinot ja niitä vastaavat poliisi- ja tullitoimenpiteet (kts. jakso 8.1).

4.4. Perustietojen antaminen

Perustiedot on kerrottava aina heti kenelle tahansa niitä tiedustelevalle. Tiedot annetaan maksutta ja myös puhelimitse. Kysyjältä ei tiedustella henkilöllisyyttä eikä tietojen käyttötarkoitusta (kts. JulkL 4 luku). Yleisöllä on hovioikeudessa mahdollisuus selailta sähköisessä muodossa olevia julkisia tietoja myös kirjaamossa olevalla asiakaspääätteellä (ns. Kyösti-kyselykäyttöjärjestelmä).

Jos kysymyksessä on rikosasiassa, joka koskee em. tavalla erityisen arkaluonteista asianomistajan yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa (esim.

seksuaalirikos), tai turvapaikanhakijan säilöön ottamista koskevassa asia, asianomistajan tai turvapaikanhakijan nimeä ei ilmoiteta muille kuin asianosaisille ennen kuin on selvitetty määrätäänkö henkilöllisyys pidettäväksi salassa asianomaisen pyynnöstä tai viran puolesta. Salassapitomääräyksen tarve on selvitettävä viipymättä heti asian saavuttua tuomioistuimeen ja perustietoja tiedustelevalle asianosaispiirin ulkopuolisen henkilön olisi saatava nopeasti tieto päätöksestä. Tarvittaessa olisi oltava sopivalla tavalla yhteydessä asianosaiseen, jonka henkilöllisyyden salassapidosta on kysymys.

Jos asianomistajan henkilöllisyyttä ei ole määrätty pidettäväksi salassa kärjäoikeudessa, se ei ole salainen myöskään hovioikeudessa. Ja toisaalta, jos henkilöllisyys on määrätty pidettäväksi salassa kärjäoikeudessa, määräys on voimassa myös hovioikeudessa. Jos asianomistaja pyytää vasta hovioikeudessa nimensä salaamista, nimeä ei kerrota muille kuin asianosaisille ennen kuin päätös salassapidosta on tehty. Tällainen asia on saatettava välittömästi ratkaistavaksi. Ratkaisun jälkeen olisi huolehdittava siitä, että diaarin tiedot vastaavat tehtyä päätöstä ja että päätöksestä ilmoitetaan tarvittaessa kärjäoikeuteen.

Hovioikeuden I asteena käsittelemien rikosasioiden osalta hovioikeus joutuu aina itse ensiksi päättämään perustietojen mahdollisesta salassapidosta.

Edellä mainittujen nk. salaisten pakkokeinojen ja niitä vastaavien poliisi- ja tullitoimenpiteiden vireilläolosta tuomioistuimessa ei voida ennen asian julkiseksi tulemistä kertoa mitään; ei edes sitä onko tällainen asia vireillä. Kysyjälle on näin ollen vain ilmoitettava, että tällaisesta asiasta ei voida kertoa mitään (kts. jakso 8.2). Tällaisten asioiden merkitsemisestä diaariin on annettu erityisiä ohjeita.

4.5. Päätös perustietojen antamisesta ja muut menettelysäännökset

Oikeudenkäynnin perustiedot kerrotaan tavallisesti em. tavalla puhelimitse asiaa tiedustelevalle: kysymys on tuomioistuimen henkilökunnan tosiasiallisesta toiminnasta. Jos joku vaatii yksilöidyssä asiassa puhelimitse sellaisia tietoja, jotka eivät ole oikeudenkäynnin perustietoja, mutta kuitenkin julkisia tietoja, kysyjää on mahdollisuuksien mukaan neuvottava toimimaan niin, että hän saa haluamansa tiedot, jos tiedot eivät ilmene käytettävissä olevista rekisteritiedoista. Esim. olisi ilmoitettava sen henkilön yhteystiedot, jonka hallussa asiakirjat ovat ja ratkaisun tarkempaa sisältöä tiedustelevalle olisi neuvottava tilaamaan ratkaisusta jäljennös tai tulemaan lukemaan ratkaisu tuomioistuimen kansliassa.

Jos kysymys on salassapidettävästä perustiedosta ja joku (muu henkilö kuin asianosainen) vaatii siitä tietoa, ratkaisu on tehtävä YTJulkL 28 ja 29 §:n mukaisesti. Jos perustietoja pyytäneet ei vaadi kirjallista ratkaisua ja tyytyy tuomioistuimen virkamiehen ilmoitukseen perustiedon salassapidosta, kirjallista ratkaisua ei tarvitse tehdä. Pyyntöä ja ratkaisusta on kuitenkin tehtävä merkintä päiväkirjaan. Asianosaisen kuulemisesta, ratkaisukokoonpanosta, ratkaisun muodosta ja perustelemisesta sekä asian uudelleen käsittelemisestä ja muutoksenhausta kts. jakso 9 Menettelysäännökset. Oikeudenkäynnin perustietojen julkisuudesta ei voida antaa YTJulkL 31 §:n mukaista väliaikaismääräystä.

4.6. Salassapitoaika

Salassa pidettäväksi määrättyjen perustietojen salassapitoajasta ei ole erityistä säännöstä. Jos asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilöllisyyttä ei ole jutun ratkaisussa määrätty salaisiksi tai ratkaisun mukainen salassapitoaika on niiden osalta jo päättynyt (kts. YTJulkL 11.2 ja 24.2 §), asianomistajan/turvapaikanhakijan nimi on tullut tosiasiasa julkiseksi eikä ole enää myöskään tarvetta henkilöllisyyden salaamiselle perustietona. Salassapidon päättymisestä voidaan tehdä tarvittaessa erillinen päätös tai merkintä.

5. OIKEUDENKÄYNTIASIAKIRJAT/ASIAKIRJAJULKISUUS

5.1. Olennaiset muutokset nykytilaan

Asiakirjojen julkisuus määräytyy oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (YTJulkL) nojalla

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskevat keskeiset säännökset ovat aikaisemmin olleet JulkL:ssa, johon on viitattu aikaisemmassa OikJulkL 9.1 §:ssä. Lisäksi lainkohdan 2 momentissa on ollut säännöksiä oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuudesta, kun oikeudenkäynnissä järjestetään suullinen käsittely. Nyt oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuus määräytyy YTJulkL:n nojalla.

JulkL:llä samoin kuin muillakin *yleisillä* asiakirjojen julkisuutta koskevilla laintasoisilla määräyksillä on kuitenkin se merkitys, että laintasoinen määräys on edellytys YTJulkL 10 §:n tarkoittaman salassapitomääräyksen antamiselle.

Siltä osin kuin jossakin laissa on nimenomainen määräys asiakirjassa esitettävän tietyn tiedon pitämisestä *oikeudenkäynnissä* salassa, tämä erityislain määräys ohittaa YTJulkL:n yleislakina, ja erityislain määräystä on noudettava. Tältä osin kysymys on kuitenkin lakisystemaattisesta järjestelystä, eikä näitä erityislakeja asiakirjajulkisuuden osalta ole.

Avoimuuden lisäämisen periaate

Tarkoitus lisätä oikeudenkäyntien avoimuutta ja julkisuutta sekä parantaa lainkäytön läpinäkyvyyttä ulottuu myös oikeudenkäyntiasiakirjoihin. Suoraan YTJulkL:n nojalla (9 §) salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen määrä on olennaisesti aikaisempaa vähäisempi.

Tapauskohtaisen päätöksenteon ja harkinnan korostaminen

Tuomioistuin voi YTJulkL:n 9.2 §:ssä mainituin edellytyksin määrätä eräitä suoraan lain nojalla salaisia oikeudenkäyntiasiakirjoja julkiseksi ja muita oikeudenkäyntiasiakirjoja salaisiksi YTJulkL:n 10 §:ssä mainituin edellytyksin. Lisäksi voidaan määrätä asiakirjojen julkisiksi tulemisen ajankohdasta. Kysymys on aina yksittäiseen asiaan ja asiakirjaan liittyvästä tapauskohtaisesta harkinnasta.

Ei kytentää käsittelyjulkisuuteen

Oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen salaiseksi harkitaan käsittelyn julkisuuteen nähden itsenäisesti. Oikeudenkäyntiasiakirjaa ei määrätä salaiseksi pelkästään sillä perusteella, että suullinen käsittely tapahtuu yleisön läsnäolematta. Vastaavasti salassa pidettävien oikeudenkäyntiasiakirjojen käsittelystä ei suoraan seuraa suljettu käsittely, vaan salassa pidettäviä tietoja voidaan esittää julkisessa käsittelyssä suullisesti tai apuvälineiden avulla siinä laajuudessa kuin se asian käsittelemiseksi on tarpeen.

Perusteluvelvollisuus

Asiakirjajulkisuutta koskevat ratkaisut on perusteltava (ks. jäljempänä jaksot 5.9 ja 9.5).

5.2. Tiedon sisältö ratkaisee

Salassapidolla suojataan asiakirjan sisältämää *tietoa*, ei itse asiakirjaa. Ratkaisevaa on siten asiakirjan sisältämä tieto eikä asiakirjan laatu tai nimike. Asiakirjaa ei tule salata enempää kuin sen sisältämän tiedon salaamiseksi on välttämätöntä.

5.3. Oikeudenkäyntiasiakirja (YTJulkL 3 §)

Oikeudenkäyntiasiakirja on tietty yksittäiseen oikeudenkäyntiin liittyvä asiakirja, joka on toimitettu tuomioistuimelle tai laadittu tuomioistuimessa oikeudenkäyntiä varten ja joka on tuomioistuimen hallussa nimenomaan oikeudenkäyntiä varten. Kysymyksessä ei ole ns. oikeudenkäyntiaineisto, ja näin esimerkiksi myös esitutkintapöytäkirja, johon ei ole vedottu, on oikeudenkäyntiasiakirja. Määrittely kattaa sekä perinteiset asiakirjat että sähköiset asiakirjat ja muut apuvälinein saatavissa olevat asiakirjat. Oikeudenkäyntiasiakirjoja ovat myös valokuvat, äänitallenteet ja videotallenteet mukaan lukien todistelun tallentamisessa syntyneet tallenteet. Määritelmästä seuraa, että YTJulkL:a ei voida soveltaa asiakirjoihin ennen kuin ne ovat saapuneet tuomioistuimeen.

Oikeudenkäyntiasiakirjoja eivät ole tuomioistuimessa laaditut muistiinpanot tai luonnokset tai muut asiakirjat, joiden laatija ei ole vielä antanut asiakirjaa esittelyä tai muuta asian käsittelyä varten.

5.4. Oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen ajankohta (YTJulkL 8 §)

Pääsääntö

Rikosasiassa tuomioistuimelle toimitetut oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun asia on ollut käräjäoikeudessa esillä suullisessa käsittelyssä.

Edellä todetusta poikkeus ovat rikosasioiden kirjallisessa menettelyssä (ROL 5a luku) tuomioistuimelle toimitetut oikeudenkäyntiasiakirjat, jotka

tulevat julkisiksi kun vastaajan suostumus asian ratkaisemiseen kirjallisessa menettelyssä on saapunut käräjäoikeuteen. Sen jälkeen kun lupa on kerran tullut, luvan peruuttamisella ei enää ole vaikutusta julkiseksi tulemisen ajankohtaan. Useamman vastaajan ollessa osallisina samassa rikoksessa lienee perusteltua tulkita asiaa niin, että vasta viimeisen suostumuksen tultua oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi.

Jos kysymys ei ole em. rikosasioiden kirjallisesta menettelyssä käsiteltävästä asiasta, eikä asiassa myöskään toimiteta suullista käsittelyä, esimerkiksi jos jo kirjallisen aineiston perusteella asia jätetään tutkimatta, oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun käräjäoikeus antaa pääasiassa ratkaisun.

Jos hovioikeus käsittelee rikosasian ensimmäisenä oikeusasteena hovioikeuden vastaavat menettelyajankohdat määräävät julkiseksi tulemisen ajankohdan.

Mikä tahansa suullinen käsittely, missä asianosaisilla on läsnäolo-oikeus tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti, aiheuttaa julkiseksi tulemisen, myös esimerkiksi pelkkää käsittelyaikataulua koskeva suullinen istunto.

Riita- ja hakemusasioissa tuomioistuimelle toimitetut oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkisiksi, kun ne ovat tulleet asiaa käsittelevälle tuomioistuimelle. Tämä koskee myös lähestymiskieltoasioita.

Valitus ja vastavalitus sekä muut muutoksenhakuun liittyvät asiakirjat kaikissa asioissa tulevat julkisiksi kun asiakirjat ovat tulleet hovioikeuteen tai korkeimpaan oikeuteen. Tämä periaate on perusteltua ulottaa koskemaan myös kaikkia muutoksenhakemuksen ym. liitteitä eikä ryhtyä alemman oikeuden kansliassa vertailemaan, onko joku liite jo tullut julkiseksi alemman oikeusasteen käsittelyn perusteella.

Tuomioistuimen ratkaisun sisältävä asiakirja tulee julkiseksi kun ratkaisu on annettu tai asiakirja on asianosaisen saatavissa.

Esittelymuistio hovioikeudessa ja muut asian valmistelemiseksi tuomioistuimessa laaditut asiakirjat ovat julkisia kun käsittely on päättynyt. Käsittelyn päätyemisellä tarkoitetaan asian ratkaisun antoajankohtaa. Mikäli näihin asiakirjoihin liittyy tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia tietoja, asiakirja ei tältä osin tule julkiseksi. Koska käytännössä muistiot Helsingin hovioikeudessa käsittävät vain neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvia seikkoja, ei muistioiden julkiseksi tulemisella ole myöskään käytännössä merkitystä.

Muut tuomioistuimessa laaditut asiakirjat, kuten istuntopöytäkirjat, istuntolistat, vastaus- ja lausumapyynnöt sekä asianosaisille tarkoitetut yhteenvedot tulevat julkisiksi kun ne on allekirjoitettu. Todistajienkertomusten nauhoitukset ja muut mahdolliset tuomioistuimen itsensä laatimat tallenteet tulevat julkisiksi välittömästi tallennuksen tapahduttua. Tallenteet on sen vuoksi viipymättä nimettävä ja varustettava tarvittaessa salassapitomerkinnöillä.

Julkiseksi tulemisen aikaistaminen (YTJulkL 8.2 §)

Rikosasioissa ensimmäisenä asteena käsittelevälle tuomioistuimelle toimitettuja oikeudenkäyntiasiakirjoja voidaan määrätä tulemaan julkiseksi aikaisemmin, jos julkiseksi tuleminen aikaisemmin ei ilmeisesti aiheuta asianosaiselle vahinkoa tai kärsimystä tai jos aikaistamiselle on painava syy.

Aloite aikaistamiseen tuskin tulee asianosaisilta ja harvemmin menettelyyn ryhtyyne tuomioistuin omasta aloitteestaan, vaan pyyntö tulee oikeudenkäyntiin nähden sivullisilta tahoilta kuten tiedotusvälineiltä.

Jos kaikki, joita oikeudenkäyntiasiakirja koskee, suostuvat sen julkitulon aikaistamiseen, eikä kysymys ole suoraan lain nojalla salassa pidettävästä asiakirjasta, estettä aikaistamiselle ei ole. Lähtökohtaisesti jo asianomaisen ilmoitus hänelle aiheutuvasta kärsimyksestä ja haitasta on riittävä peruste olla aikaistamatta julkiseksi tuloa, ellei aikaistamiselle ole olemassa jotain painavaa syytä. Painava syy liittyyne ennen kaikkea yhteiskunnallisesti merkityksellisiin oikeudenkäynteihin.

Oikeudenkäyntiasiakirjaa ei tulisi määrätä tulemaan julkiseksi aikaisemmin kuin asianosaiset ovat saaneet sen tietoonsa.

Julkiseksi tulemisen lykkääminen (YTJulkL 8.3 §)

Riita- ja hakemusasioissa käsittelevälle tuomioistuimelle toimitettujen oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuloa voidaan määrätä lykättäväksi. Julkitulon määrääminen myöhemmäksi edellyttää, että aikaisemmasta julkitulosta todennäköisesti aiheutuisi vahinkoa tai kärsimystä eikä aikaisemmalle julkitulolle ole painavaa syytä tai aikaisempi julkitulo estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan määrätä asiakirjan salassapidosta.

Lykkäämisen edellytyksiä on tulkittava tiukasti. Vahinko ja kärsimys liittyvät nimenomaan julkitulon hetkeen, ei oikeudenkäynnin vireilläoloon ylipäänsä ja siitä aiheutuvaan haittaan.

Lykkääminen tulee harkittavaksi tyypilliseksi tilanteissa, jolloin halutaan varmistaa, että asiakirjat eivät tule julkisiksi ennen kuin asianosainen on ne saanut tiedokseen. Ratkaisevaa on asiakirjan sisältö. Erityisesti jos asiakirjaan sisältyy toista asianosaista koskevia muussa yleislaissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, lykkäämistä ennen kuin asiakirja on tullut po. asianosaisen tietoon tulisi harkita, jotta tällä säilyisi mahdollisuus saada asiakirja määrättyksi YTJulkL 10 §:n nojalla salaiseksi.

Julkiseksi tulemisen ajankohta tulee lykkäyspäätöksessä mainita joko tarkoin tai jättää riippumaan muusta tapahtumasta, esimerkiksi tiedoksiannosta vastaajalle. Viimeistään ajankohdaksi tulee määrätä lain mukainen takaraja eli suullisen käsittelyn ajankohta, tai jos tätä ei järjestetä, kun ratkaisu pääasiassa annetaan.

Asiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämisen ja väliaikais määräyksen (YTJulkL 31 §) antamisen käyttöala ja edellytykset ovat päällekkäisiä. Lykkäämistä on pidettävä suositeltavampana vaihtoehtona silloin, kun asiakirjan julkisuuden rajoittaminen kestää ilmeisen lyhyen ajan ja se tehdään vain jotta asianosainen saisi ennen suurta yleisöä tietoonsa asiakirjan sisällön.

5.5. Suoraan YTJulkL:n nojalla salassa pidettävät oikeudenkäyntiasiakirjat (YTJulkL 9 §)

Yleistä

Suoraan OikJlkL:n nojalla salassa pidettävät asiakirjat on määritelty lain 9 §:ssä niiden sisältämän tiedon laadun ja vakavuuden perusteella. Kyseiseen tietoon on viran puolesta reagoitava, eikä edellytetä asianosaisen ensin kiinnittävän siihen huomiota.

Rajanveto 9 §:n ja 10 §:n välillä on joissakin tapauksissa hankalaa. Lain tarkoitus on ollut lisätä julkisuutta oikeudenkäynnissä, ja näin epäselvässä tilanteessa on perusteltua tulkita tieto lain 10 §:n mukaiseksi, jolloin tiedon salassapitäminen jää pääasiassa asianosaisen aloitteen varaan.

Henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihooltoon liittyvä tieto ei oikeudenkäynnin korostetusta julkisuudesta johtuen tarvitse suojaa niin voimakkaasti kuin jos sama tieto on muun viranomaisen hallussa. Tällaista tietoa sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja on suoraan lain nojalla salainen vain, jos tieto on arkaluontoista eli sen julkiseksi tulemiseen liittyisi henkilön kannalta vähäistä suurempia haitallisia seuraamuksia (YTJulkL 9.1/2 §).

Terveydentilaan liittyvistä tiedoista läheskään kaikki eivät ole arkaluontoisia. Arkaluontoisia voisivat olla esimerkiksi tiedot mielenterveyden ongelmista ja -sairauksista ja intiimialueiden vammoista. Tieto sairaudesta voi olla arkaluontoinen sairauden luonteen vuoksi, esimerkiksi tieto HIV- tai hepatiittisairauksista tai sukupuolitaudista, mutta myös sairauden vakavuuden perustella. Sen sijaan tiedot pahoinpitelyrikoksen uhrien tyypillisistä fyysisistä vammoista, kuten luumurtumista, mustelmista tms. eivät ole arkaluontoisia. Arkaluontoisina mielenterveyteen liittyvinä ongelmina ei voida pitää tietoja rikoksen uhrin kokemasta pelosta tai unettomuudesta.

Sosiaalihooltoon liittyviä arkaluontoisia tietoja ovat tyypillisesti tiedot mielenterveys -, päihdehuolto- ja terapiapalvelujen käytöstä.

Rikosasiassa YTJulkL 9.1/2 §:n mukaiset arkaluontoisetkin asiakirjan tiedot ovat kuitenkin YTJulkL 9.3 §:n mukaan julkisia siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin käsittäen myös seuraamuksen määräämisen. Tiedot voivat sisältyä esimerkiksi syytteen teonkuvaukseen tai lääkärintodistukseen. Tällaiset tiedot voidaan kuitenkin määrätä salaisiksi lain 10 §:n nojalla. Toisaalta jos asianomistaja esittää rikosasiassa pelkästään korvausvaatimuksen perusteena sellaisia seikkoja, jotka eivät liity teonkuvaukseen, niiden tueksi esitetyt asiakirjat eivät liity YTJulkL 9.3 §:ssä tarkoitettulla tavalla syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin.

*Asiakirjoja, jotka usein sisältävät lainkohdassa tarkoitettuja **tietoja**:*

9.1/1 §, salassapitoaika 25 vuotta

- sota- ja maanpetosasioiden asiakirjat

- kansainvälisen oikeusavun perusteella toiselta valtiolta saadut asiakirjat,

jotka toinen valtio on pyytänyt pidettäväksi salassa

9.1/2§, salassapitoaika 60 vuotta

- päihdehuolto- ja mielenterveyspalvelujen käyttöä koskevat selvitykset
- sosiaalihuollon muita kuin taloudellisia tukitoimia selvitykset
- edunvalvonta-asioihin liittyvät päämiehen psyykkistä terveydentilaa ja toimintakykyä selvittävät asiakirjat
- isyystutkimukset, isyyden selvittämispöytäkirja ja kertomuslomake
- lastenvalvojan lausunto
- perusturvalautakunnan selvitykseen liittyvät asiakirjat
- arkaluonteisia fyysisiä sairauksia käsittelevät lääkärinlausunnot ja -selvitykset
- psyykkistä terveydentilaa koskevat lääkärin- ja psykologin lausunnot
- seksuaalirikosten asiakirjat
- sosiaalilautakunnan lausunnot, perheneuvolan selvitykset
- hakijan velkaantumishistoria velkajärjestelyä koskevassa asiassa

Edellä 9.1/2 §:ssä todettu asiakirja voi olla suoraan lain nojalla salainen vain edellytyksin, että sen sisältämä tieto katsotaan arkaluonteiseksi. Ellei näin ole, asiakirja voi tulla kuitenkin lain 10 §:n nojalla määrättyksi pidettäväksi salassa.

9.1/3 §, salassapitoaika 25 vuotta

- ruumiinavauspöytäkirjat
- valokuvat rikoksen uhrista

9.1/4 §, salassapitoaika 60 vuotta

- rikosrekisteri (aina salainen)
- pitkäaikaisvankien vapauttamismenettelyä varten annettu lausunto (aina salainen)
- vangin nimilehti (salainen niiltä osin kuin sisältää rikosrekisteritietoja)
- henkilötutkinta (aina salainen)
- yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitys (aina salainen)
- nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelma (aina salainen)
- mielentilatutkimusasiakirjat (aina salainen)

9.1/5 §, salassapitoaika 25 vuotta

- asiakirjat, jotka sisältävät todistajan, asianomistajan tai asianosaisen taikka rikosilmoituksen, lastensuojelun tarvetta koskevan ilmoituksen tehneen yhteystiedot, jos niiden antamien vaarantaisi po. henkilön turvallisuutta, etuja tai oikeuksia (näillä edellytyksillä aina salainen; nämä tiedot myös asianosaisilta salassapidettäviä). Koska tuomioistuimella vain harvoin voi olla tietoa asiaan vaikuttavista olosuhteista, tiedon salaisena pitäminen käytännössä kuitenkin edellyttää ao. henkilön salassapitoa pyyntöä tai ilmoitusta määrätystä turvakiellostä. Mikäli tilanne sellaiselta vaikuttaa, istunnossa tuomioistuin voi informoida säännöksen olemassaolosta. (kts. JulkL 11.2/7 §)
- asiakirjat, jotka sisältävät tietoa salaisesta puhelinnumerosta sekä muista yhteystiedoista, jos henkilö on salaamista pyytänyt ja hänellä on perusteltu syy epäillä oman tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi (näillä edellytyksillä aina salainen; näitä tietoja ei voi kuitenkaan pitää asianosaisilta salassa) taikka henkilölle on määrätty turvakielto. Suojattavien piiri on muu kuin edellisessä kohdassa käsittäen esimerkiksi lääkärit ja muut asiantuntijat tai lausunnon antajat sekä perheenjäsenet.

(kts. JulkL 24.1./31 §)

9.1/6 §, salassapitoaika 80 vuotta

- tuomioistuimen jäsenten ratkaisuharkintaan liittyvät kannanotot ns. ”laput” (aina salainen)
- esittelijän ratkaisuharkintaan liittyvä muistio (aina salainen)

Tuomioistuimen suullisten neuvottelujen sisältöä koskee YTJulkL 23 §:n mukainen vaitiolovelvollisuus siitä riippumatta onko tieto tallennettu oikeudenkäyntiasiakirjaan tai ei.

Salaisen oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen julkiseksi

Tuomioistuimella on myös mahdollisuus määrätä YTJulkL 9.2 §:n nojalla suoraan YTJulkL:n nojalla salassa pidettävä asiakirja julkiseksi painavan yleisen tai yksityisen edun vuoksi tai sen pyynnöstä jota asia koskee, ei kuitenkaan YTJulkL 9.1/1 ja 9.1/6 §:ssä tarkoitettua asiakirjaa.

Painava yleinen etu voi olla kysymyksessä silloin, kun asialla on yhteiskunnallisia tai muutoin huomattavia jutun ulkopuolelle ulottuvia vaikutuksia.

Pyynnön julkiseksi määräämisestä voi esittää paitsi asianosainen myös se, jota tieto koskee. Pyyntöön ei ole pakko suostua, vaan kysymyksessä on tapauskohtainen harkinta ja merkitystä annettava muiden osapuolten mielipiteelle.

5.6. Oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen pidettäväksi salassa (YTJulkL 10 §)

Yleistä

Oikeudenkäyntiasiakirjan määräämisessä salassapidettäväksi on kysymys oikeudenkäynnissä esitettävässä asiakirjassa ilmenevästä *tiedosta*, joka ei ole suoraan YTJulkL 9 §:n tai erityislain nojalla salassa pidettävä. Määrääminen edellyttää, että asiakirjaan sisältyy jossakin muussa yleislaissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja ja että näiden tietojen tuleminen julkisiksi todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Mikäli toisessa laissa tiedon salassapitamiselle on asetettu oma vahinkoedellytyslauseke, myös sen pitää toteutua jotta määräys voi tulla kysymykseen.

Asiakirjoja, jotka usein sisältävät lainkohdassa tarkoitettuja tietoja:

- aikaisemmin edellä 9.1/2 §:n tarkoittamat asiakirjat, mikäli niitä ei ole katsottu suoraan lain nojalla salaisiksi (JulkL 24 § ja 25 §)
- ajokorttirekisteriote (JulkL 24/26 §, ajoneuvorekisteriL). Niiltä osin kuin ajokorttirekisteri sisältää tietoja vankeusrangaistuksista, tiedot ovat salaisia suoraan YTJulkL 9 §:n nojalla.
- sakkorekisteriote (JulkL 24/28 §)
- ote poliisin toimenpiderekisteristä (JulkL 24/28 §)
- elatussopimukset (JulkL 24/32 §)
- liike- ja ammattisalaisuutta koskevat asiakirjat (JulkL 24/10 §)
- lääkärintodistukset ja muut selvitykset henkilön terveydentilasta (JulkL

24/25 §).

- oikeusapuhakemukseen liittyvä taloudellinen selvitys (JulkL 24/23 §)
- ositus- ja perinnönjakokirjat (JulkL 24/23 §)
- potilasasiakirjat (L potilaan asemasta ja oikeuksista 13 §)
- selvitykset saaduista sosiaalihuollon taloudellisista etuuksista esim. toimeentulotuesta, asumistuesta ym. (julkisuuslaki 24 § 23)
- ulosottoselvityksen pöytäkirja ja asiakirjat, jotka sisältävät luonnollista henkilöä ulosottovelallisenä koskevia ulosottotietoja (JulkL 24/23 §)
- verotusasiakirjat esim. perukirja (L verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 4 §)
- vuosituloja koskevat tulo- ja tilitiedot (JulkL 24/23 §)

YTJulkL 10 §:n mukaan salassa pidettävien asiakirjojen salassapitoajasta kts. jakso 5.10.

Aloite asianosaiselta

Salassapitomääräys annetaan asianosaisen pyynnöstä. Vain erityisestä syystä määräys voidaan antaa muutoinkin, esimerkiksi tuomioistuimen omasta aloitteesta, sen sivullisen pyynnöstä jota asiakirjassa oleva tieto koskee, tai jonkun toisen viranomaisen pyynnöstä. Omasta aloitteesta määrääminen tulee kysymykseen lähinnä, kun suojeleobjektina on sivullinen tai salassapidosta on säädetty jonkin yleisen edun vuoksi merkittävän asian suojaamiseksi.

Tuomioistuin voinee ottaa esille kysymyksen mahdollisesta salassapitomääräyspyynnöstä prosessin johdolisena toimenpiteenä. Erityisesti kun kysymys on rikosasiassa olennaisesti tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin liittyvinä julkisiksi tulevista arkaluontoisista tiedoista, tuomioistuimen on aktiivisesti selvitettävä ao. henkilön kannanotto salassapitomääräyksen antamiseen. Muulloin kysymys on otettava esille tuomioistuimen aloitteesta esimerkiksi tilanteissa, joissa julkituloa on lykätty tarkoituksin varata asianosaisille tilaisuus pyytää salassapitoa.

Julkisuus on selvä pääsääntö, ja salassapitomääräyksen pyytäjän on lähtökohtaisesti esitettävä uskottava selvitys hakemukselleen esim. haitan syntymisestä. Mitään raskasta prosessia ei ole kuitenkaan tarkoitus tehdä. Esimerkiksi jos tieto katsotaan liikesalaisuudeksi, se on jo indisio siitä, että tiedon julkitulosta aiheutuu lainkohdassa tarkoitettua haittaa tai vahinkoa.

Väliaikaismääräys

Oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuuden rajoittamisesta voidaan antaa heti väliaikaismääräys, jos ratkaisun tekeminen on heti tarpeellista ja julkisuus estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeutta päättää asiakirjan salassapidosta jatkossa. Tällainen on tilanne esimerkiksi siksi, että asian käsittelyyn liittyy huomattava mediakiinnostus.

5.7. Erityisesti velkajärjestety-, velkasaneeraus- ja konkurssiasiat

Näiden asioiden yhteydessä saattaa esiintyä asiakirjoja, joihin sisältyy runsaasti taloudellista asemaa koskevia ja henkilökohtaisia tietoja sekä

liike- ja ammattisalaisuuksia koskevia tietoja. Nämä tiedot eivät ole mitenkään erityisasemassa, vaan niihin sovelletaan YTJulkL 9 §:ä tai 10 §:ä.

5.8. Oikeudenkäyntiasiakirjan pitäminen salassa / määrääminen julkiseksi osittain

Koska oikeudenkäyntiasiakirjan sisältöä ei tule salata enempää, kuin tietyn tiedon salassapitämiseksi on välttämätöntä, salassapitäminen koskee usein vain osaa asiakirjan sisällöstä.

Edellytyksenä osittaiseen salassapitoon on, että salassapidettävä ja julkinen tieto on eroteltavissa asiakirjassa, siten että siitä pystyy ottamaan jäljennöksen jossa salainen tieto voidaan peittää (ks. jäljempänä merkinnät asiakirjoihin)

5.9. Menettely

Menettelysäännökset

Menettelysäännöksiä käsitellään yksityiskohtaisemmin jaksossa 9. Seuraavassa käydään läpi eräitä erityisesti asiakirjajulkisuuteen liittyviä menettelysäännöksiä ja suosituksia.

Ratkaisuajankohta ja kokoonpano

Ratkaisut oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai julkiseksi tulemisen ajankohdasta tehdään pyydettäessä tai jos tuomioistuin katsoo sen tekemisen tarpeelliseksi tai jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa. Ratkaisuja ei siten tarvitse tehdä sitä mukaan kun asiakirjoja saapuu tuomioistuimeen, ellei päätöksen tekeminen ole olosuhteet huomioon ottaen tarpeellista (ks. jäljempänä asiakirjojen erottelu).

Muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva päätös voidaan tehdä asian käsittelyn päätyttyäkin kun se tulee ajankohtaiseksi, esimerkiksi jonkun pyytäessä arkistosta olevasta asiakirjasta jäljennöstä.

Kysymys oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi ja tehdä sitä koskeva uusi päätös. Uudelleen käsittelyyn aloite tulee asianosaiselta; vain erityisestä syystä kysymys voi tulla uudelleen vireille muutoin. Ratkaisua voidaan muuttaa, jos olosuhteet ovat jo tehdyn ratkaisun jälkeen muuttuneet tai siihen on painavia syitä, esimerkiksi jos salassapidettäväksi määrätty tieto on tullut muuta kautta julkisuuteen, eikä salassapidolle enää ole tarvetta. Sivullisella, jota tieto koskee, ei ole oikeutta esittää pyyntöä sen jälkeen kun asian vireilläolo on päättynyt, ellei ole kysymys tilanteesta, että hän ei ole voinut asiasta oikeudenkäynnin aikana lausua. Tällöin uuden ratkaisun antaminen ei edellytä olosuhteiden muutosta.

Ratkaisu oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta voidaan tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa tai pääasian kokoonpanossa. Jos ratkaisu tehdään suullisessa käsittelyssä, se on tehtävä istuntokokoonpanossa. Asian vireillä ollessa ennen istuntokäsittelyä ratkaisun kansliassa tekee se tuomari, joka

hoitaa asian valmistelua. Asian vireilläolon päätyttyä ratkaisun kansliassa voi tehdä muikin tuomari kuin se, joka on joko yksin tai osana laajempaa kokoonpanoa käsitellyt asiaa, esimerkiksi päivystysvuorossa oleva tuomari. Koska kuitenkin tiedon merkityksen ymmärtäminen saattaa edellyttää käsitystä käsitelystä asiasta, lähtökohtaisesti asian käsittelyn päätyttyä tehtävät ratkaisut asiakirjassa olevan tiedon mahdollisesta salassapitamisesta on perusteltua ohjata sille pääasiaa käsitelleelle tuomarille, joka on jo asiakirjat seuloessaan ottanut kantaa tiedon salassapitoon (ks. jäljempänä asiakirjojen erottelu).

Asian selvittäminen

Oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen liittyvien kysymysten selvittäminen tulisi toteuttaa käytännöllisesti välttäen varsinaisen oikeudenkäynnin kulun häiriintymistä ja pääasian käsittelyn viivästymistä. Erillinen istuntokäsittely ei lähtökohtaisesti tule kysymykseen, vaan pääasian istuntokäsittelyn ulkopuolella ratkaisu pitäisi pystyä tekemään kirjallisen aineiston perusteella.

Asiaan osallisen kuuleminen

Sille, jota koskevasta asiakirjan tiedosta on kysymys, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen ratkaisua paitsi jos kysymys on asiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämistä. Väliaikais määräys voidaan antaa kuulematta. Oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä kuuleminen on tarpeen vain erityisistä syistä. Kuuleminen tulee tapahtua asian luonteesta johtuen joutuisasti, esimerkiksi puhelimitse tai sähköpostitse.

Kuulemisesta voidaan luopua jos se aiheuttaisi aiheetonta viivästystä eikä siitä aiheutuisi merkittävää haittaa tai vahinkoa. Tämä tulee kysymykseen esimerkiksi jos kuultavia on useita ja tuomioistuin on asiakirjan sisällön perusteella jo täysin vakuuttunut asiakirjan sisältämän tiedon merkityksestä ratkaisulle.

Ratkaisun muoto

Kannanotto asiakirjassa olevan tiedon salassapitamisesta voidaan antaa suullisesti esimerkiksi puhelimitse. Kirjallinen ratkaisu tehdään, jos tietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava niin vaatii. Kirjallinen ratkaisu merkitään pöytäkirjaan tai erilliseen asiakirjaan.

Suullisen kannanoton tiedon salassapitamisesta voi antaa heti kansliahenkilökuntakin esimerkiksi asiakirjatilauksen tekijälle, kun on kysymys YTJulkL 9 §:n nojalla asian käsittelyn aikana salassapidettäväksi seulotusta ja merkitystä asiakirjasta (ks. jäljempänä asiakirjojen erottelu). Jos tämä ei tiedon pyytäjälle riitä, asia siirretään tuomarille käsiteltäväksi.

Ratkaisu on tehtävä viivytyksettä ja tieto annettava mahdollisimman nopeasti. Ratkaisu on tehtävä viimeistään 2 viikon ja poikkeuksellisesti kuukauden kuluessa pyynnöstä (JulkL 14.3 §).

Salaisten asiakirjojen erottelu julkisista asiakirjoista ja merkinnät asiakirjoihin

Salassapidettäväksi päätetyt asiakirjat on syytä pitää erillään julkisista asiakirjoista esim. laittamalla salassapidettävät erilliseen kansioon, erottelemalla välilehdillä tms.

Vaikka nimenomaista päätöstä oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta ei asian käsittelyn aikana tehtäisikään, asiakirjojen seulonta julkisiin ja salaisiin asiaa käsiteltäessä on syytä tehdä heti kun asiakirjat ovat saapuneet tuomioistuimeen. Seulonta on välttämätön alustava ratkaisu, joka on tehtävä, jotta tuomioistuin pystyy tiedottamaan asianosaista kiellosta levittää salaista tietoa ja lisäksi myöhemmin esimerkiksi arkistosta kopioita pyydetessä kysymykseen osataan kiinnittää huomiota. Ilman nimenomaista päätöstä salaisiksi seulotuksi tulevat vain suoraan YTJulkL 9 §:n nojalla salassa pidettävää tietoa sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat. YTJulkL 10 §:n nojalla mahdollisesti salaisiksi määrättävien oikeudenkäyntiasiakirjojen seulominen ennen kuin salassapitovaatimusta on esitetty lienee tarpeetonta. Ketään ei tarvitse kuulla ennen seulontaratkaisun tekemistä.

Alkuperäiseen asiakirjaan on sen ensimmäiselle sivulle tai salassapidettävien asiakirjojen kansilehdelle tehtävä (lyijykynällä) heti merkintä asiakirjan pitämisestä salassa joko nimenomaisen ratkaisun tai seulontaratkaisun nojalla, koskeeko salassapito koko asiakirjaa vai sen osaa, lainkohta johon salassapito perustuu, salassapidon laskettu päättymisajankohta sekä ratkaisijan nimi / nimikirjaimet. Jos vain osa asiakirjan tiedosta on salassapidettävää, tämä salassapidettävä osuus on merkittävä myös asiakirjan tekstiin esim. laittamalla salainen osa hakasulkuihin. Suoraan lain nojalla salaisiin vain määräajan säilytettäviin asiakirjoihin (esim. rikosrekisterin ote ja nimilehti) merkintöjä ei tarvitsisi välttämättä tehdä, mutta ne on kuitenkin eroteltava julkisista asiakirjoista.

Tuomioistuimesta ulosannettaviin salassapidettävien asiakirjojen kappaleisiin on tehtävä leimaamalla tai muutoin selventävä merkintä salassapitämisestä. Leimasimen teksti voi olla esimerkiksi seuraava:

KOKONAAN/OSITTAIN SALASSA PIDETTÄVÄ
YTJulkL ____ §
Salassapitoaika päättyy ____ . ____ . _____

Merkinnät salassapidosta on tehtävä myös ääni- ja muihin tallenteisiin, sekä jos on käytetty digitaalista tallennusta myös niitä koskeviin tiedostoihin.

Tuomioistuimen on päätettävä kenen tehtäviin kuuluu asiakirjoihin tehtävien salassapitomerkintöjen tekeminen ja asiakirjojen seulominen.

Asiakirjat on seulottava ja varustettava YTJulkL:n mukaisin salassapitomerkinnoin niissä asioissa, joissa ratkaisu julistetaan tai annetaan 1.10.2007 tai sen jälkeen. Käräjäoikeudesta hovioikeuteen mainitun ajankohdan jälkeen saapuvat asiakirjat on seulottava käräjäoikeudessa YTJulkL:n mukaisesti ja varustettava sanotun lain mukaisin salassapitomerkinnoin.

YTJulkL 9 §:n nojalla salassa pidettävää tietoa sisältävien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaikojen pituudessa ei ole harkinnanvaraa. Salassapitoajat on mainittu edellä jaksossa 5.5.

YTJulkL 10 §:n nojalla salassa pidettävää tietoa sisältävien oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapitoaika on harkittava erikseen enimmäisaikojen puitteissa. Enimmäisaika on 60 vuotta, kun salassapitomääräys annetaan yksityiselämän suojaamiseksi ja 25 vuotta kun määräys annetaan muun syyn perusteella. Salassapitoaika tulee harkita tapauskohtaisesti, eikä tule käyttää nykykäytännön mukaisesti kaavamaisesti enimmäisaikoja. Pitempää salapitoaikaa ei tule käyttää kuin mikä on välttämätöntä salassapidolla suojattavan edun turvaamiseksi. Joka tapauksessa aika tulee määrätä niin pitkäksi, että se kattaa todennäköisen oikeudenkäynnin keston lainvoimaisen ratkaisun saamiseen saakka. Huomioon voidaan ottaa myös se, milloin myös toisella viranomaisella oleva sama tieto tulee JulkL 31 §:n nojalla joka tapauksessa julkiseksi.

Yksityiselämän korostettu suojan tarve tulee näkyä myös salassapitoaikojen pituudessa. Yksityiselämän suojassa keskeistä on suojan tarpeessa olevan henkilön eliniän ennuste. Lisäksi, jos salassapidettava tieto liittyy tiettyyn ehkä jo päättyneeseen tai oletettavasti päättyvään elämänvaiheeseen kuten esim. perhe-elämään liittyvät tiedot usein ovat, ei olosuhteiden oletettavasti muututtua tiedon julkiseksi tulemisella enää ole useinkaan samanlaista haitallista vaikutusta.

Asianosaisen omalla kannanotolla salassapitoajan pituuden suhteen on merkitystä, vaikkakaan se ei ole tuomioistuinta sitova.

Määräajat lasketaan asian vireilletulosta tuomioistuimessa eli siis useimmiten käräjäoikeudessa.

Salassapitoaikaa voidaan pidentää, jolloin päätöksen tekee asiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

5.11. Asianosaisjulkisuus (YTJulkL 12 §)

Asianosaisen oikeus saada tieto oikeudenkäyntiasiakirjoista

Asianosaisella on lähtökohtaisesti oikeus saada tieto myös salassapidettävistä asiakirjoista. Kumulaatiotilanteessa asianosaisen tiedonsaantioikeus koskee vain sen jutun tietoja, jossa hän on asianosaisena.

Asianosaisella ei ole oikeutta saada tietoa

- JulkL 11.2/7 §:n mukaisista yhteystiedoista ts. todistajan, asianomistajan, asianosaisen tai rikos-, lastensuojelu- tai muun vastaajan ilmoituksen tekijän yhteystiedoista, jos tiedon antaminen vaarantaisi kyseisen henkilön turvallisuutta, etuja tai oikeuksia (kts. myös jakso 5.5).
- tuomioistuimessa laadituista oikeudenkäyntiasiakirjoista ennen YTJulkL 8 §:n mukaista ajankohtaa
- telekuuntelua ym. koskevassa pakkokeinoasiasta, poliisitoimenpiteestä tai tullitoimenpiteestä, jossa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse vaatimusta käsiteltäessä kuulla (kts. jakso 8).

- tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvista asiakirjoista.

Asianosaisen salassapitovelvollisuus

Asianosaisella on JulkL 23 §:n mukainen salassapitovelvollisuus tietoonsa saamista salassapidettävistä tiedoista/asiakirjoista. Siten kun asianosaiselle annetaan salassapidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja, olipa tämä salassapidon peruste todettu nimenomaisella ratkaisulla tai seulonnassa, on myös syytä liittää asiakirjaan lomake lainkohdan sisällöstä selvennykseksi mitä salassapito todella tarkoittaa (esimerkki lomakkeesta jaksossa 5.15).

Edellä sanottu koskee myös asianosaiselle annettavia väliaikaisen määräyksen tai julkitulon lykkäyspäättöksen perusteella salassapidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja. Mikäli tällainen asiakirja luovutetaan asianosaiselle istunnossa vastaava informaatio salassapitovelvollisuuden sisällöstä on annettava suullisesti.

5.12. Pakkokeinoasiat

Pakkokeinoasioiden asiakirjajulkisuudesta katso jakso 8.

5.13. Asiakirjan antamistapa (YTJulkL 13 §)

Asiakirjan antamistavat säännellään kuten ennenkin JulkL 16 §:ssä, eikä tässä suhteessa muutosta ole tapahtunut.

Videotallenteen ja siihen rinnastettavan kuva- ja äänitallenteen antamistavasta on kuitenkin nimenomainen säännös YTJulkL 13 §:ssä. Lähtökohtaisesti videotallenteesta ym. voidaan antaa kopio kuten muustakin asiakirjasta, mutta mikäli tallenteen sisältö huomioon ottaen on syytä olettaa, että tiedon antaminen muulla tavalla kuin luovuttamalla tallenne nähtäväksi tuomioistuimessa voisi johtaa tallenteessa esiintyvien henkilöiden yksityisyyden suojan loukkaamiseen, tallenne voidaan luovuttaa vain tuomioistuimessa nähtäväksi. Tämä koskee paitsi tuomioistuimen itsensä istunnossa tekemiä tallenteita myös todisteiksi annettuja tallenteita ja paitsi salaisia myös julkisia tallenteita. Tallenteelle on tehtävä YTJulkL 13.2 §:n rajoituksesta asianmukaiset merkinnät. Salainen tallenne voidaan luovuttaa vain asianosaisen nähtäväksi.

5.14. Voimaantulo

YTJulkL tulee voimaan 1.10.2007 lähtien koskemaan sekä vireillä olevia ja päättyneistä asioita.

Siirtymäsäännöksen (371/2007) mukaan aikaisemman lain nojalla annetut nimenomaiset salassapitomääräykset pysyvät voimassa sellaisenaan. Salassapitoajat päättyvät kuitenkin viimeistään YTJulkL 11 §:ssä säädetyissä ajoissa lain voimaantulosta, ja näin saattaa olla tilanteita, jolloin asiakirjan sisältämä tieto tulee julkiseksi salassapitomääräyksessä todettua aikaisemmin. Käytännössä tämä koskee vain tietoja, joiden salassapitoaika YTJulkL:n mukaan olisi vain 25 vuotta.

Jos kuitenkin asiakirjatilaus koskee arkistoitua juttua ja kysymys on salaisena arkistoidusta asiakirjasta ilman nimenomaista salassapitomääräystä, on asiakirjan sisältämän tiedon julkisuus ratkaistava uuden lain mukaisesti. Koska YTJulkL:n mukaan asiakirjat ovat julkisempia kuin aikaisemmin, ei muiden kuin salaisiksi arkistoitujen asiakirjojen kohdalla julkisuusarviointia jouduta tekemään. Käytännössä joudutaan pohtimaan vain sisältääkö salaiseksi arkistoitu asiakirja YTJulkL 9 §:n eli suoraan lain nojalla salaiseksi katsottavaa tietoa.

Viraston on annettava ohjeet siitä miten jo arkistoituja asiakirjoja koskevat salassapitoratkaisut tehdään.

5.15 Esimerkkilomake

Lomaketta käytetään, kun asianosaiselle lähetetään salassapidettäviä tietoja sisältäviä asiakirjoja. Lomaketta käytetään sopivasti muokattuna myös silloin, kun asianosaiselle annetaan väliaikaisen määräyksen tai julkitulon lykkäyspäätöksen perusteella salassapidettäviä asiakirjoja. Istunnossa luovutettavan asiakirjan osalta vastaava informaatio on annettava suullisesti.

------(lomake)-----

Oheiset asiakirjat ja niistä ilmenevät tiedot on annettu Teille jutun asianosaisena. Ne on pidettävä salassa toisen / yleisen edun vuoksi asiakirjaan merkityiltä osin. Asiakirjan saaja, hänen edustajansa tai avustajansa ei saa luovuttaa tai muuten ilmaista sivulliselle näin saatuja salassa pidettäviä tietoja, jotka koskevat muita kuin häntä itseään. Tietoja saa käyttää vain sen asian hoitamiseksi, jota varten tiedot on annettu. Muutoin tietoja ei saa käyttää asiakirjan saajan tai toisen hyödyksi tai toisen vahingoksi. Salassapitovelvollisuuden rikkominen on rangaistava teko.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa
Laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta
Rikoslaki 38 luku 1 ja 2 §

6. KÄSITTELYJULKISUUS

6.1. Suullisen käsittelyn julkisuus (YTJulkL 14 §)

Yleistä

YTJulkL:n 14 §:ssä on lähtökohtana suullisen käsittelyn julkisuus eli pääkäsittelyn, valmisteluistunnon ja katselmuksen julkisuus sekä julkisuus myös muussa oikeudenkäyntitilaisuudessa, jossa asianosaisella on oikeus olla läsnä tai jossa kuullaan jotakuta henkilökohtaisesti. Lain 15 §:n mukaisin edellytyksin suullinen käsittely voidaan kuitenkin määrätä toimitettavaksi yleisön läsnäolematta. Näin kuitenkin vain niiltä osin kuin se on välttämättä tarpeen.

Koska oikeudenkäynnin julkisuus on yksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja asianmukaisen käsittelyn perustava edellytys, myös

suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamista koskevia säännöksiä on tulkittava suppeasti.

Oikeus anonyymiin läsnäoloon

Lähtökohtaisesta kenellä tahansa on oikeus olla anonyymisti läsnä asian julkisessa käsittelyssä. Läsnäolevan yleisön henkilöllisyyttä ei saa tavallisesti erikseen selvittää. Tuomioistuin voi kuitenkin YTJulkL 20.2 §:n nojalla tiedustella henkilön ikää, jotta alle 15-vuotiaan läsnäolo voidaan tarvittaessa kieltää. Asianmukaista on myös ennen oikeudenkäynnin alkamista yleisesti informoida paikalla mahdollisesti olevaa yleisöä oikeudenkäymiskaaren 17:33a §:n säännöksestä, jonka mukaan jutussa todistajaksi nimetty ei saa seurata asian käsittelyä. Yleisöön kuuluvia ei kuitenkaan voida vastoin omaa tahtoaan poistaa pelkästään sillä perusteella, että joku asianosainen mahdollisesti myöhemmin haluaisi kuulla heitä todistajana. Ainoastaan jo todistajiksi nimettyjä henkilöitä voidaan pyytää poistumaan istuntosalista.

Turvallisuus ja järjestyksen ylläpitäminen julkisuuden turvaajana

Oikeudenkäynnin turvallisuudesta huolehtiminen kuuluu oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen edellytyksiin. Tuomioistuimen on huolehdittava paitsi oikeudenkäynnin osapuolten ja tuomioistuimen henkilökunnan myös yleisön fyysisestä turvallisuudesta oikeudenkäynnissä.

Yleisön edustajat ovat lähtökohtaisesti yhdenvertaisessa asemassa. Mikäli tungoksen välttämiseksi yleisön määrää on YTJulkL 20.1 §:n nojalla rajoitettava (ks. kohta 6.8), on kuitenkin perusteltua turvata suurta yleisöä palvelevien tiedotusvälineiden mahdollisuus oikeudenkäynnin seuraamiseen.

Tuomioistuimen puheenjohtaja on velvollinen valvomaan järjestyksen noudattamista ja antamaan tätä varten tarvittavat määräykset. Puheenjohtaja voi määrätä istuntosalista poistettavaksi sen, joka häiritsee käsittelyä tai käyttäytyy muutoin sopimattomasti (OK 14:6 §). Tuomioistuin voi tuomita suullista käsittelyä häiritsevän järjestyssakkoon tai määrätä hänet otettavaksi enintään 24 tunniksi säilöön (OK 14:7 §).

Juttuluettelo (YTJulkL 14.3 §)

Tuomioistuimen on ilmoitettava suullisesta käsittelystä istuntopaikalla viimeistään istunnon alkaessa juttuluettelolla. Juttuluettelo on siten aina laadittava myös istuntopaikan ollessa muualla kuin käräjäoikeuden tiloissa. Pakkokeinoasiassa tämä tarkoittaa sitä, että juttuluettelo saatetaan joutua kiinnittämään sairaalahuoneen tai poliisiasemalla taikka vankilassa olevan käsittelytilan ovelle. Katselmusta koskeva juttuluettelo voidaan kiinnittää tuomioistuimen ilmoitustaululle.

Juttuluetteloon on merkittävä asianosaisten nimet: ei kuitenkaan asianomistajia syyttäjän ajamassa rikosasiassa eikä sellaisen asianosaisten nimeä, jonka henkilöllisyyden tuomioistuin on YTJulkL 6 §:n nojalla määrännyt salassa pidettäväksi. Salassapidettäviä nimiä ei saa mainita myöskään asianosaisia istuntosaliin kutsuttaessa.

Jos syyttäjä on hovioikeudessa valittajana tai valittajan vastapuolena, juttuluetteluun ei merkitä asianomistajan nimeä. Jos asianomistaja yksin hakee hovioikeudelta muutosta käräjäoikeuden päätökseen rikosasiassa, merkitään hänen nimensä kuitenkin hovioikeuden juttuluetteluun, jos nimeä ei ole määrätty pidettäväksi salassa. Samoin menetellään, jos asianomistajan ja/tai vastaajan muutoksenhaku rikosasiassa koskee vain korvauskysymyksiä eikä syyttäjä hae muutosta. Tällöin asianimikekin voi olla esimerkiksi ”rikoksella aiheutetun vahingon korvaaminen”.

Hovioikeudenkaan juttuluetteluun ei ole tarpeen merkitä jutussa kuultavien ja/tai todistajien nimiä. Helsingin hovioikeuden sisäisen ohjeen mukaisesti vahtimestareille toimitetaan kopio pääkäsittelypäätöksestä, että he voivat neuvoa kuultavat ja todistajat oikeaan paikkaan.

Juttuluetteluun on merkittävä myös asian yksilöity laatu (asianimike jutun todellisen tilanteen mukaisesti), asian käsittelyn vaihe (esim. valmistelu, pääkäsittely, pakkokeino), suullisen käsittelyn alkamisajankohta ja käsittelypaikka sekä tuomioistuimen ratkaisukokoonpano. Esteellisyytilanteiden tarkastamiseksi suositeltavaa olisi merkitä juttuluetteluun myös pöytäkirjanpitäjä.

6.2. Suljettu käsittely (YTJulkL 15 §)

Yleistä

Suullinen käsittely voidaan määrätä YTJulkL 15 §:n nojalla toimitettavaksi kokonaan tai osittain yleisön läsnäolematta. YTJulkL:ssa on luovuttu aikaisemman lain mukaisesta pakollisen ja harkinnanvaraiseen suljetun käsittelyn edellytysten erottelusta: *kaikki suljetun käsittelyn edellytykset ovat tuomioistuimen harkinnassa.*

Asiatyyppi (riita-, rikos- tai hakemusasia taikka tietty rikos- tai hakemusasiatyyppi) ei ole ratkaiseva suljetusta käsittelystä päätettäessä, kuten aikaisemmassa laissa oli asian laita. Ratkaisevaa on esitettävän tiedon luonne ja millaisia seuraamuksia tiedon julkiseksi tulemisesta aiheutuisi. Poikkeuksen muodostavat kuitenkin pakkokeinoasiat (kts. jakso 8.4).

Suljetun käsittelyn toimittamista harkitaan itsenäisesti erillään asiakirjojen salassapitamisestä eikä oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitáminen johda automaattisesti suljetun käsittelyn pitámiseen. Toisaalta YTJulkL:n 9 tai 10 §:n nojalla salassapidettävien asiakirjoihin sisältyvien tietojen yksityiskohtainen käsittely on tavallisesti peruste määrätä käsittely näiltä osin suljetuksi.

Kysymys suljetusta tai osittain suljetusta käsittelystä tulee harkittavaksi ensisijaisesti asiaan osallisen pyynnöstä. Asiaan osallisella voidaan katsoa olevan päävastuu kysymyksen esille nostamisesta, koska useimmiten kysymys on asianosaisen omasta yksityisyyden suojasta.

Toisaalta tuomioistuin voi ja sen tuleekin normaalin prosessin johdon puitteissa tarvittaessa ja tilanteen mukaan jo etukäteen tiedustella asianosaiselta, pyytääkö hän asian käsittelyä suljettuna. Kysymys suljetusta

käsittelystä on syytä ottaa viran puolesta esille esimerkiksi silloin, kun asianosaisella ei ole avustajaa. Suljettua käsittelyä voi pyytää varsinaisen asiaosaisen lisäksi myös muu asiaan osallinen, kuten todistaja ja muutoin kuultavana oleva henkilö.

Asianosaiset eivät voi keskenään sopia suljetusta käsittelystä. Tuomioistuimen on aina itse harkittava suljetun käsittelyn edellytysten olemassaolo. Asiaan osallisten mielipiteelle on luonnollisesti annettava merkitystä. Esimerkiksi asianosaista koskevien tietojen arkaluonteisuus ei aina ole pelkästään täysin objektiivisesti arvioitavissa. Hovioikeuden on omalta osaltaan päätettävä suljetusta käsittelystä eikä käräjäoikeudessa tehty päätös ulotu hovioikeuskäsittelyyn.

Tuomioistuin voi myös erityisestä syystä viran puolesta päättää suljetusta käsittelystä. Tällainen tilanne saattaa olla käsillä esimerkiksi silloin, kun asiaan osallisilla ei ole tarvetta pyytää suljettua käsittelyä, mutta tärkeät kolmansien henkilöiden tai yhteiskunnalliset intressit puhuisivat suljetun käsittelyn puolesta.

Päätös suljetusta suullisesta käsittelystä on YTJulkL 29 §:n mukaan tehtävä siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Päätös suljetusta käsittelystä voidaan tehdä myös ennen pääkäsittelyä, mutta asia ratkaistava samassa kokoonpanossa kuin pääkäsittely toimitetaan (kts. tarkemmin jakso 9.5). Suullisen valmistelun istunnon julkisuuden osalta päätösvaltainen on valmistelun toimittava puheenjohtaja yksin.

Kun asianomistajan henkilöllisyys on suojattu YTJulkL 6 §:n nojalla, on huolehdittava, että asianomistajan henkilötiedot eivät paljastu myöskään pääkäsittelyssä ennen mahdollista päätöstä suljetusta käsittelystä.

Jos todistajan yms. henkilön yhteystiedot ovat salassapidettäviä, on huolehdittava siitä, etteivät nämä paljastu myöskään istunnossa kts. jakso 5.5). Esimerkiksi tiedustelu todistajan asuinpaikasta voidaan suorittaa pyytämällä todistajaa tarkastamaan esillä olevasta asiakirjasta tiedon paikkansapitävyys. Poliiseilla on varsin yleisesti yhteystietoja koskeva väestötietolain 25.4 §:n mukainen turvakielto, joka on ilman eri päätöstä voimassa myös oikeudenkäynnissä. Tiedon yhteystiedon salassapidosta pitäisi välittyä myös tuomioistuimelle. Todistajana kuultavana olevalta saattaa kuitenkin olla aiheellista tiedustella turvakiellon olemassaoloa ja toimia siten, ettei tieto asuinpaikasta tule julkiseksi.

Julkisesta/suljetusta käsittelystä päätettäessä on hyvä muistaa, että julkiset tiedotusvälineet päättävät itse julkisessa käsittelyssä esille tulleiden tietojen julkaisemisesta. Tietojen julkaisemisesta koskevat omat sääntönsä ja kaikkea julkisessa oikeudenkäynnissä esille tullutta ei voida julkaista tiedotusvälineissä.

6.3 Suljetun käsittelyn edellytykset (YTJulkL 15 §)

YTJulkL 15 §:n luettelo suljetun käsittelyn edellytyksistä on tyhjentävä. Muissa tilanteissa suljettu käsittely ei ole mahdollinen. Suljettu käsittely ei kuitenkaan ole koskaan pakollinen. Kysymys on aina tapauskohtaisesta harkinnasta. Päätös suljetusta käsittelystä on tehtävä sillä tavoin

rajoitettuna, että suullinen käsittely on suljettu vain tarpeellisilta osin. Muilta osin yleisöllä on oikeus olla läsnä suullisessa käsittelyssä.

YTJulkL 15 §:n mukaan suullinen käsittely toimitetaan kokonaan tai tarpeellisilta osin yleisön läsnäolematta seuraavissa tilanteissa:

1) -kohta

Jos asian julkinen käsittely todennäköisesti vaarantaisi valtion ulkoista turvallisuutta taikka aiheuttaisi merkittävää vahinkoa tai haittaa Suomen kansainväliselle suhteille tai edellytyksille toimia kansainvälisissä suhteissa.

Näiltä osin katso asiakirjajulkisuutta koskeva jakso 5.5. Vähäisemmät maanpetosasiat voidaan käsitellä ainakin osittain julkisesti. Ja toisaalta, jos Suomeen kansainvälisenä oikeusapuna saatuja tietoja ei pidettäisi salassa ja käsiteltäisi suullisesti yleisön läsnäolematta, tietojen saanti muilta valtioilta voisi todennäköisesti jatkossa vaarantua.

On huomattava, että lainkohta ei koske yleistä järjestystä tai valtion sisäistä turvallisuutta.

2) -kohta

Jos asiassa esitetään arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista (kts. jakso 5.5).

Yksityiselämä on suojattu niin perustuslaissa (PL 10 §) kuin Euroopan ihmisoikeussopimuksessakin (EIS 8.1 art). Yksityiselämän ydinsisällöksi voitaneen luonnehtia perhe-elämää, harrastuksia ja seksuaalisuutta. Asiaan osalliset pystyvät usein parhaiten itse perustelemaan pyyntönsä suljetulle käsittelylle ja asia voidaan tavallisesti käsitellä julkisesti, jos suljettua käsittelyä ei pyydetä. Päätösharkinnassa on otettava huomioon millaiset haitalliset vaikutukset tiedon paljastumisesta ihmiselle aiheutuu.

Seksuaalirikokset ovat tyypillisesti sellaisia tekoja, joiden käsittelyssä tulee esille uhriksi joutuneelle arkaluonteista yksityiselämään kuuluvaa tietoa. Asianomistajan pyynnöstä peruste suljetulle tai ainakin osittain suljetulle käsittelylle on tällöin lähes aina käsillä. Myös yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämistä koskevan asian käsittelyssä edellytykset suljettuun käsittelyyn saattavat täytyä. Kunnianloukkauksen julkinen käsittely edellyttäne puolestaan vain harvoin suljettua käsittelyä.

Myös perhe-elämän ongelmat, kuten parisuhdeväkivallan ja vanhemman oikeuksien väärinkäytön käsittely esimerkiksi lapsen huolto- ja tapaamisoikeutta koskevassa oikeudenkäynnissä, voivat olla peruste suljetulle käsittelylle. Salassapitopäätöstä ja asian julkista ratkaisua kirjoitettaessa on otettava huomioon, ettei niissä tarpeettomasti selosteta yksityiselämään liittyviä arkaluonteisia salassapidettäviä tietoja (kts. jäljempänä jakso 7.7).

Kaikki terveydentilaan liittyvät tiedot eivät ole arkaluonteisia eivätkä myöskään kaikki vammaisuuteen ja sosiaalihuoltoon liittyvät tiedot. Myös näiltä osin katso edellä jakso 5.5.

Lähtökohtaisesti myös syytetylle kuuluu sama yksityisyyden suoja kuin muillekin oikeudenkäyntiin osallistuville ja syytetyn pyyntöä asian suljetusta käsittelystä ratkaistaessa on kunnioitettava riittävässä määrin myös syyttömyysolettamasta oikeudenkäynnille ja syytetyn kohtelulle johtuvia vaatimuksia. Pelkästään syytetyn pyynnöstä suullisen käsittelyn toimittaminen yleisön läsnäolematta mainitulla perusteella tulee kuitenkin kysymykseen ilmeisesti vain harvoin. Tällainen voi olla tilanne esimerkiksi yksin asianomistajan kanteeseen perustuvassa arkaluonteisia yksityiselämän tietoja sisältävässä selvästi perusteettomassa rikosasiassa.

3) -kohta

Jos asiassa esitetään YTJulkL 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädetty tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätty oikeudenkäyntiasiakirja taikka ilmaistaan muussa laissa salassa pidettäväksi säädetty tieto, jonka julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty

Lain 9 §:n mukaan salassa pidettävistä tai 10 §:n mukaan salassa pidettäväksi määrättävistä asiakirjoista katso edellä jakso 5.5.

Mikäli suullisessa käsittelyssä paikalla on ulkopuolisia, voidaan käsittely tarvittaessa määrätä asianosaisen pyynnöstä suljetuksi siltä osin, kun mainittuja asiakirjoja on tarpeen käsitellä yksityiskohtaisemmin. Käytännön prosessin johdossa on harkittava sitä, missä määrin asiaa on tarpeen tiedustella vastaajilta. Esimerkiksi mielentila- tai henkilötutkintalausannon tarkemman ja yksityiskohtaisen käsittelyn ollessa tarpeen, on syytä tiedustella asianosaisen käsitystä suljetun käsittelyn tarpeellisuudesta näiltä osin.

YTJulkL 9 ja 10 §:n nojalla salassa pidettäviin asiakirjoihin sisältyviä tietoja voidaan kuitenkin käsitellä suullisesti tai apuvälineiden avulla julkisessa käsittelyssä siinä laajuudessa kuin se on asian käsittelemiseksi tarpeen (YTJulkL 19 § kts. jakso 6.7)

Asiakirjaan sisältyvän tiedon salassapito YTJulkL 9 tai 10 §:n nojalla on tavallisesti riittävä edellytys toimittaa suljettu käsittely niiltä osin kuin tuo tieto esitetään suullisessa käsittelyssä. Jos tiedon salassapidosta on säädetty muussa laissa eikä oikeudenkäynnissä ole esitetty tiedon sisältävää asiakirjaa, joka olisi määrätty lain 10 §:n nojalla salaiseksi, suljettu käsittely edellyttää YTJulkL 15 §:n 3 kohdan mukaan myös tuon muussa laissa olevan lainkohdan mukaisen vahinkoedellytyslausekkeen täyttymistä. Näin ollen suljettu käsittely tulee kysymykseen vain, jos tiedon julkinen käsittely todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

4) -kohta

Jos julkinen käsittely voisi vaarantaa turvapaikanhakijan tai tämän läheisen turvallisuutta.

Yleisissä tuomioistuimissa käsiteltäviä turvapaikanhakijoiden asioita ovat ulkomaalaislain 124 §:n mukaiset säilöönottoasiat. YTJulkL 15 §:n 4 kohdassa ei ole asetettu vaaran todennäköisyydelle minkäänlaista kynnystä.

5) -kohta

Jos asian käsittelyhetkellä alle 18-vuotias on syytteessä rikoksesta ja suljettu käsittely ei olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua.

Lain esitöissä korostetaan sitä, että alaikäisen syytteen käsittely julkisessa istunnossa olisi poikkeuksellista ja että päätöstä pyydetystä suljetusta käsittelystä tehtäessä olisi harkittava, mikä merkitys asian julkisella käsittelyllä on alaikäisen tulevaisuuden kannalta. Suljettu käsittely voi olla tarpeen esimerkiksi siitä syystä, että julkinen käsittely saattaisi vaikeuttaa nuoren rikoksenteijän sopeutumista yhteiskuntaan. Julkinen käsittely voi myös jossain tapauksissa antaa nuorelle rikoksenteijälle aiheen vääranlaiseen julkisuuden tavoitteluun.

Käytännössä alle 18-vuotiaiden teot ovat varsin vähäisiä tai tavanomaisia varkausrikoksia, joiden suullista käsittelyä pyydetään suljetuksi vain harvoin. Erityistä syytä päättää suljetusta käsittelystä viran puolesta ei tällöin tavallisesti ole.

Käytännössä ulkopuolisia ja julkisuutta ovat kiinnostaneet lähinnä sellaiset nuorten tekemät rikokset, jotka ovat olleet yhteiskunnallisesti merkittäviä. Suljetun käsittelyn käyttöala on tältä osin YTJulkL 15 §:n 5 kohdan mukaisesti rajoitettu. Jos suljettu käsittely olisi vastoin erittäin tärkeää etua, sitä koskeva pyyntö voitaisiin hylätä.

6) -kohta

Jos asiassa kuullaan alle 15-vuotiasta tai henkilöä, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu.

Säännös vastaa aikaisempaa lakia. Alle 15-vuotiaita ja henkilöitä, joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu, kuullaan käytännössä ainoastaan varsin poikkeuksellisissa tapauksissa (kts. OK 17:21 §). Tällaisten henkilöiden kuulemistilaisuus edellyttää onnistuakseen mahdollisimman häiriötöntä ja rauhoitettua kuulemistilannetta, mistä syystä laissa on tältä osin säädetty mahdollisuus suljettuun käsittelyyn.

7) -kohta

Jos asiassa:

- a) veloitetaan ilmaisemaan seikka tai tuomaan katsastettavaksi esine tai oikeudenkäyntiasiakirja, jonka ilmaisemisesta tai katsastettavaksi tuomisesta saisi lain mukaan kieltäytyä;
- b) veloitetaan vastaamaan kysymykseen, johon vastaamisesta saisi muuten kieltäytyä; taikka
- c) esitettävä oikeudenkäyntiasiakirja sisältää syytetyn ja häneen OK 17:20 §:ssä tarkoitettu suhteessa olevan henkilön välisen tiedonannon taikka sellaista, josta mainitun luvun 23 §:ssä tarkoitettu henkilö ei saa todistaa oikeudenkäynnissä tai josta 24 §:ssä tarkoitettu henkilö saa kieltäytyä kertomasta.

Näiltä osin YTJulkL vastaa aikaisemmin voimassa ollutta lakia.

6.4. Pakkokeinoasioiden käsittelyjulkisuus (YTJulkL 16 §)

Kts. näiltä osin jakso 8.4

6.5 Läsnäolo suljetussa käsittelyssä (YTJulkL 17 §)

Suljetussa käsittelyssä saavat olla paikalla 1) asianosaiset ja 2) heidän edustajansa ja avustajansa sekä 3) ne, joiden läsnäoloa tuomioistuin pitää tarpeellisena (mm. tulkit, tukihenkilöt, vartijat, vanginvartijat, erinäiset kuultavat).

Määrättäessä asian käsittely toimitettavaksi yleisön läsnä olematta voidaan yleisön läsnäoloa rajoittaa vain siltä osin kuin se on tarpeen suojattavien etujen turvaamiseksi. Säännös mahdollistaa yleisön läsnäolon rajoittamisen vain osittain ja säännöksen nojalla voidaan sallia esimerkiksi perheenjäsenten läsnäolo. Tällaisten henkilöiden läsnäolo ei välttämättä loukkaisi niitä etuja, joiden vuoksi suljettu käsittely on määrätty (esim. henkilö tietää salassa pidettävistä asioista). Oikeustieteen opiskelijoilla ei ole kuitenkaan tällaista erityistä asemaa, joten heille ei voida antaa lupaa jäädä seuraamaan suljettua käsittelyä.

6.6. Salassapitovelvollisuus (YTJulkL 18 §)

Asian suljettu käsittely aiheuttaa aina tuossa suljetussa käsittelyssä esiin tulleiden YTJulkL:n tai sen nojalla annetun salassapitomääräyksen perusteella salassa pidettävien tietojen salassapito/vaitiolo/velvollisuuden ja hyväksikäyttökiellon JulkL 23 §:n mukaisesti.

Mainitut velvollisuus ja kieltö koskevat kaikkia suljetussa käsittelyssä läsnä olleita, vaikka heihin ei sovellettaisi JulkL 23 §:ää. Salassapitovelvollisuus kestää niin kauan kuin tieto on pidettävä salassa YTJulkL 11 §:n mukaisesti.

YTJulkL 18 §:n mukainen salassapitovelvollisuus ei koske *julkisessa* käsittelyssä esitettyä tietoa, vaikka tieto sisältyisikin salassa pidettävään oikeudenkäyntiasiakirjaan tai tuomioistuimen salassapidettävään ratkaisuun. Jos suullisesti käsitellään esimerkiksi liikesalaisuuksia, joiden osalta on tarpeen saada vastapuolelle salassapitovelvollisuus, on asian käsittelyä pyydyttävä pidettäväksi näiltä osin suljettuna, vaikka asian käsittelyä ei olisi seuraamassa lainkaan yleisöä.

Asianosaisia on informoitava mahdollisesta tarpeesta pyytää suljettua käsittelyä. Tuomioistuimen tulee myös muistuttaa salassapitovelvollisuudesta kaikkia suljettuun käsittelyyn osallistuvia.

JulkL 23 §:n mukaan asianosaiset, heidän edustajansa ja asiamiehensä ovat kuitenkin salassapitovelvollisia vain siltä osin kuin salassapidettävä tieto koskee muita kuin asianosaista itseään.

6.7. Salassa pidettävien tietojen esittäminen julkisessa käsittelyssä (YTJulkL 19 §)

Säännös joustavoittaa asioiden käsittelyä. Julkisessa käsittelyssä voidaan siinä laajuudessa kuin se on asian käsittelemiseksi tarpeellista esittää suullisesti tai apuvälineiden avulla myös lain 9 §:n nojalla salassa

pidettäväksi säädettyjä tai 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja ilman, että mainituissa säännöksissä tarkoitettu asiakirja muuttuu julkiseksi.

YTJulkL 18 §:n mukainen salassapitovelvollisuus koskee vain suljetussa käsittelyssä esitettyjä tietoja ja näin ollen suljetussa käsittelyssä läsnä olleita henkilöitä. Salassapidettäviä tietoja julkisessa käsittelyssä esitettäessä on otettava huomioon, ettei julkisesta käsittelystä aiheudu merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapito on säädetty. Tarvittaessa asian käsittely on ko. tietojen käsittelyn ajaksi määrättävä suljetuksi. Näin esimerkiksi mielentilatutkimuksen lopputulokset voidaan esittää julkisessa käsittelyssä, mutta tutkimukseen sisältyvien tietojen tarkempi läpikäyminen on perusteltua tehdä suljetussa käsittelyssä.

Todistajan tai muun henkilön salaisia yhteystietoja saa julkisessa käsittelyssä esittää kuitenkin vain erityisen painavasta syystä (kts. jakso 5.5).

6.8. Yleisön läsnäolon rajoittaminen julkisessa käsittelyssä (YTJulkL 20 §)

Tuomioistuin voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä, jos se on tarpeen todistajan, muun kuultavana tai asianosaisen taikka tällaiseen henkilöön rikoslain 15 luvun 10 §:n 2 momentissa tarkoitettussa suhteessa olevan henkilön suojaamiseksi henkeen tai terveyteen kohdistuvalta uhalta. Tällainen päätös on tehtävä tuomioistuimen ratkaisukokoonpanossa. Päätös ei voi perustua pelkästään todistajan mukavuussyihin, vaan uhkaa on arvioitava objektiivisilla kriteereillä.

Jo edellä mainitulla tavalla puheenjohtaja voi rajoittaa yleisön läsnäoloa julkisessa käsittelyssä tungoksen välttämiseksi. Tämän vuoksi suulliset käsittelyt on toimitettava mahdollisuuksien mukaan riittävän suurissa saleissa. Yleinen turvallisuus on hoidettava muulla tavoin kuin yleisön läsnäoloa rajoittamalla.

Alle 15-vuotiaan läsnäolo julkisessa käsittelyssä voidaan kieltää, jos läsnäolosta voi olla hänelle haittaa (esim. väkivaltarikosten yksityiskohtiin perehtyminen, vanhempien keskinäisten riitojen seuraaminen). Myös näiltä osin päätösvalta on tuomioistuimen päätösvaltaisella kokoonpanolla.

Tuomioistuin voi päättää läsnäolon rajoittamisesta omasta aloitteestaan, mutta myös asianosaiset voivat pyytää rajoittamista ja heidän mielipiteensä vaikuttavat tuomioistuimen harkintaan.

Oikeudenkäymiskaaren 17:34.1 §:ssä mainituilla perusteilla todistajaa, muuta todistelutarkoituksessa kuultavaa henkilöä tai asianomistajaa voidaan kuulla pääkäsittelystä asianosaisen tai muun henkilön kuten esimerkiksi jonkun yleisön joukossa olevan henkilön läsnäolematta, jos tuomioistuin harkitsee tämän soveliaaksi ja menettely on tarpeen ko. lainkohdassa mainituilla perusteilla.

6.9. Suullisen käsittelyn taltioinnin rajoitukset (YTJulkL 21 §)

Tuomioistuimen puheenjohtajan asiana on edelleenkin päättää siitä, miten muu kuin tuomioistuin saa *julkisessa suullisessa käsittelyssä* valokuvata, nauhoittaa ja muulla tavoin tallentaa sekä siirtää teknisin menetelmin kuvaa ja ääntä. Puheenjohtaja päättää luvan antamisesta ja antaa ohjeet taltioinnin toteuttamisesta: mm. taltioinnin tavasta ja ajankohdasta.

Ilman puheenjohtajan lupaa taltiointi on kiellettyä. Luvan myöntäminen on harkinnanvaraista ja harkinnassa on otettava laissa mainitut edellytykset. Taltiointiin liittyvät tilanteet on pyrittävä ennakoimaan ja päätös luvasta voidaan tarvittaessa tehdä etukäteen. Tiedotusvälineiden edustajille on ilmoitettava kuvaamisjärjestelyistä. Asian luonteesta johtuu, että päätös on tehtävä aina heti tilanteen sitä vaatiessa.

Lupa taltiointiin ennen asian käsittelyn alkua tai tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa

Lupa taltiointiin ennen asian käsittelyn alkua tai tuomioistuimen ratkaisua julistettaessa voidaan antaa, jos 1) tallentamisesta ei aiheudu merkittävää haittaa asianosaisen tai muun kuultavan yksityisyyden suojalle eikä se vaaranna hänen turvallisuuttaan eikä 2) luvan epäämiseen ole muuta tähän verrattavaa painavaa syytä.

Pääsääntöisesti voitaisiin tiedotusvälineiden edustajille antaa lupa kuvata istuntosalissa ennen suullisen käsittelyn alkua muutaman minuutin ajan. Jos istunto kestää useita päiviä, kuvaaminen voitaisiin sallia vastaavalla tavalla useampanakin päivänä. Myös ratkaisun julistamisen kuvaaminen voitaisiin tavallisesti sallia ottaen huomioon edellisessä kappaleessa mainitut edellytykset.

Poikkeuksena taltioinnille ovat kuitenkin edellä mainitulla tavalla tilanteet, joissa taltioinnista aiheutuu merkittävää haittaa asianosaisen tai kuultavan yksityisyyden suojalle ja joissa taltiointi vaarantaa hänen turvallisuuttaan sekä tilanteet, joissa luvan epäämiseen on muu mainittuihin seikkoihin verrattava painava syy. Esimerkiksi syytetyn alaikäisyys ja muut käsittelyn julkisuuteen vaikuttavat seikat voivat vaikuttaa ko. lupaharkintaan.

Lupa oikeudenkäynnin tallentamiseen muilta osin

Muilta kuin edellä mainituilta osin eli asian käsittelyn aikana ennen ratkaisun julistamista lupa oikeudenkäynnin taltioimiseen voidaan myöntää vain, jos 1) edellä mainitut edellytykset ovat olemassa eikä 2) tallentamisesta ole myöskään haittaa suullisen käsittelyn häiriöttömälle kululle ja 3) oikeudenkäyntiin osalliset (myös tallentamisen aikana kuultavat henkilöt) antavat siihen suostumuksensa.

Käsittelyn aikana kuvaaminen tulee kysymykseen vain poikkeuksellisesti, koska jo lähtökohtaisesti voidaan arvioida, että tällainen taltiointi helposti haittaa suullisen käsittelyn häiriötöntä kulkua. Toisaalta lupa äänen nauhoittamiseen ainakin käsittelyn julkisilta osin voisi ainakin suuremmissa asioissa olla asianosaisten suostumuksin mahdollinen.

6.10 Voimaantulo

YTJulkL 35 §:n voimaantulosäännöksestä seuraa, että laki koskee myös lain voimaan tullessa vireillä olevia oikeudenkäyntejä. YTJulkL:n voimaan tulon jälkeen toimitettavan suullisen käsittelyn julkisuudesta on päätettävä uuden lain mukaisesti sekä 1.10.2007 vireillä olevissa että tämän jälkeen vireille tulevilla oikeudenkäynneissä.

7. TUOMIOISTUIMEN RATKAISU/RATKAISUJULKISUUS

7.1. Ratkaisun julkisuus (YTJulkL 22 §)

Tuomioistuimen ratkaisu on julkinen, ellei sitä ole määrätty pidettäväksi salassa.

Julkisia ovat kaikki tuomioistuimen tekemät ratkaisut, myös käsittelyn aikana tehdyt prosessuaaliset ratkaisut.

Ratkaisun julkisuus tarkoittaa toisaalta sitä, että asianosaisilla ja yleisöllä on oikeus olla läsnä ratkaisua julistettaessa, toisaalta sitä, että tuomioistuimen ratkaisun sisältävä asiakirja on julkinen. Ellei toisin määrätä tämä koskee kaikkia myös kirjallisesti annettuja ratkaisuja sekä ratkaisuja, joiden sisältö on aikaisemmin julistettu julkisesti, mutta saatettu kirjalliseen muotoon vasta myöhemmin.

Ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja tulee YTJulkL 8.1/4 §:n mukaan julkiseksi, kun se on annettu tai kun se on asianosaisen saatavissa.

7.2. Tuomioistuin voi määrätä ratkaisun salassapidettäväksi (YTJulkL 24 §)

Yleistä

Tuomioistuin voi poiketa tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta laissa säädetyillä edellytyksillä silloin, kun se on välttämätöntä esimerkiksi asianosaisen tai sivullisen yksityiselämän suojaamiseksi. Ratkaisu voidaan määrätä YTJulkL 24.1 §:n nojalla pidettäväksi tarpeellisin osin salassa. Jos vain tietyt yksityiskohdat ratkaisusta on tarpeen salata kuten esim. mielentilatutkimuksen sisältö, liiketalaisuudet tai muut vastaavat salaiset tiedot, nämä seikat on mahdollista jättää pois julkisesta ratkaisusta. Tuomioistuin voi julistaa ratkaisun salassa pidettäviltä osin yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi niiltä osin salassa.

Salassa pidettäväksikin määrätyn ratkaisun osalta ovat ratkaisun lopputulos (esim. rikosasiassa tuomiolauselma ja siihen sisältyvät korvausvelvollisuutta koskevat lausumat) ja sovelletut lainkohdat aina julkisia.

YTJulkL 24.2 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä ratkaisussaan (myös tuomiolauselmassa) pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämäänsä liittyvää seikkaa ja jollei asianosainen toisin pyydä. Säännöksen mukaisin edellytyksin voidaan tuomioistuimen ratkaisussa salata myös turvapaikanhakijan henkilöllisyys säilöön ottamista koskevassa

asiassa.

Menettely salassapitomääräystä annettaessa

Ratkaisun julkisuutta koskeva ratkaisu tehdään pyydettyessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisenä tai jos sivullinen pyytää ratkaisun sisällöstä tietoa. Ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta koskeva ratkaisu on kuitenkin tehtävä jutun vireillä olon aikana. Tuomioistuin ei voi päättää ratkaisunsa salassa pitämisestä siihen sisältyvien tietojen osalta enää ratkaisun antamisen tai julistamisen jälkeen. Näin ollen lienee perusteltua katsoa, ettei myöskään hovioikeus voi määrätä salaiseksi käräjäoikeuden julkista ratkaisua, jos käräjäoikeuden julkiseen ratkaisuun ei ole haettu erikseen muutosta ratkaisun julkisuuden osalta. Myös hovioikeuden ratkaisun liitteenä olevan käräjäoikeuden ratkaisun julkisuus määräytyy tällöin käräjäoikeuden tekemän ratkaisun pohjalta.

Suullisessa käsittelyssä tehtävän ratkaisun julkisuudesta päätetään siinä kokoonpanossa, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Muutoin ratkaisu voidaan tehdä yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä tuomioistuimen kokoonpanossa, joka on päätösvaltainen käsittelemään pääasiaa. Ennen ratkaisun tekemistä, on sille, jonka oikeutta asia koskee, varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Kuulemisesta voidaan kuitenkin luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä ottaen huomioon asian laadun eikä kuulematta jättäminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa.

Salassa pitämistä koskeva ratkaisu on perusteltava.

Menettelystä tarkemmin katso jakso 9.

7.3. Perusteet ratkaisun salaiseksi määrittämiselle

Yleistä

Tuomioistuin voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää YTJulkL 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tai lain 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja taikka tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Pelkästään nämä seikat eivät kuitenkaan välttämättä aiheuta ratkaisun salassa määrittämistä edes osaksi. Tuomioistuimen ratkaisu ei ole miltään osin suoraan lain nojalla salassa pidettävää, vaan *salaiseksi määrittäminen edellyttää aina yksittäistapauksessa tehtävää päätöstä siitä*, että ratkaisu julistetaan joltain osin yleisön läsnä olematta ja/tai että ratkaisun sisältävä oikeudenkäyntiasiakirja määrätään joltakin osin salassa pidettäväksi.

Salassapito harkitaan erikseen ja itsenäisesti oikeuden perustetietojen, oikeudenkäyntiasiakirjojen, käsittelyn ja ratkaisun osalta.

Ratkaisu voidaan määrätä pidettäväksi salassa vain siltä osin kuin ratkaisu sisältää salassa pidettäviä tietoja. Jos ratkaisun perustelujen jokin osa tai kappale sisältää salassa pidettäviä, esimerkiksi arkaluontoisia tietoja

henkilön yksityiselämästä, tuomioistuimien voisi tältä osin julistaa ratkaisun yleisön läsnä olematta ja määrätä ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan pidettäväksi tältä osin salassa muun osan ratkaisusta ollessa julkinen. Joissakin tilanteissa ratkaisu joudutaan pitämään tätä enemmän salassa sen vuoksi, että sinällään julkisen tiedon paljastumisesta voisi seurata salassa pidettävän tiedonkin paljastuminen.

Tuomioistuimen ratkaisun julistaminen yleisön läsnä olematta tai ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan määrääminen salassa pidettäväksi ei ole kuitenkaan koskaan pakollista, vaikka ratkaisu sisältää lain mukaan salassa pidettäviä tietoja tai tietoja, joiden salassa pitämisestä on annettu oikeudenkäyntiasiakirjan salassapitomääräys tai pidetty suljettu käsittely. Asia on tuomioistuimen harkinnassa. Harkintaan vaikuttavat tapauskohtaisesti määräytyvät vaatimukset oikeudenkäynnin julkisuudelle ja toisaalta salassa pidettävien tietojen suojalle.

Ratkaisu voidaan monissa tapauksissa muotoilla siten, että siinä ilmenevän tiedon salassapidolle ei ole tarvetta, vaikka tiedon lähteenä oleva oikeudenkäyntiasiakirja olisikin salassa pidettävä tai suullinen käsittely olisi toimitettu suljettuna. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon tuomion perusteluille asetetut vähimmäisvaatimukset (PL 21:2, OK 24:4, ROL 11:4). Salassa pidettäville tiedoille ei ole välttämättä suurta suojauksen tarvetta esimerkiksi silloin, jos tiedot käsiteltävän asian sisällön vuoksi ovat jo yleisesti tiedossa tai pääteltävissä.

Tuomarin on aina tapauskohtaisesti harkittava, missä laajuudessa yksityiselämään liittyviä arkaluonteisia seikkoja on tarpeen tuoda julki tuomiossa. Laajuuteen vaikuttaa asian laatu: asian ollessa vakava esim. murha, tappo, julkisuus on yleensä yksityiselämän suojaa vahvempi. Myös perusteluille asetetut vaatimukset edellyttävät, että tuomio perustellaan tällöin seikkaperäisemmin. Jos kysymyksessä on vähäisempi rikos, yksityiselämään liittyviä tietoja ei pidä ottaa yksityiskohtaisesti tuomioon, vaan yleensä viittaus asiakirjaan riittää (esim. yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitys).

Rikos on voitu tehdä tilanteessa, johon liittyy asianomistajan henkilökohtaisia oloja koskevia tietoja. Yleensä tällaisilla tiedoilla ei ole merkitystä ratkaisun kannalta, minkä vuoksi seikkoja ei tulisi selostaa julkisessa tuomiossa esimerkiksi tapahtuman taustatietoina. Tällainen tieto saattaa olla esimerkiksi henkilön seksuaalisuuteen tai muutoin perheolosuhteisiin, esimerkiksi puolison tai lasten henkilöllisyyteen liittyvät seikat (tai esim. otteet päiväkirjoista, tiliotteet, joista näkyy ostotapahtumat tms).

Ratkaisu sisältää YTJulkL 9 §:n mukaan salaista tietoa

Tuomioistuimien voi määrätä ratkaisun pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää lain 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja. Näiltä osin asiaa on käsitelty tarkemmin asiakirjajulkisuutta koskevassa jaksossa 5.5. Tällaisia tietoja ovat mm:

a) Tiedot, jotka vaarantavat valtion ulkoista turvallisuutta
YTJulkL 9.1/1 §. Kts. jakso 5.5.

b) Arkaluontoiset tiedot henkilön yksityiselämästä
YTJulkL 9.1/2 §. Kts. jakso 5.5.

Terveystilaa koskevien tietojen osalta yleisin tällainen tilanne on rikosasioissa. Asianomistajalla ei yleensä ole minkäänlaista intressiä salata pahoinpitelystä aiheutuneita vammoja. Jos tietoja ei ole määrätty erikseen YTJulkL 10 §:n nojalla salassapidettäviksi, asiakirjoissa olevat tiedot ovat usein suoraan YTJulkL 9.3 §:n nojalla julkisia, koska ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon ja sen rikosoikeudelliseen arviointiin.

Mainituissa tilanteissa tulisi ottaa huomioon myös hienotunteisuusperiaate, jonka tarkoituksena on vähentää yksityisyyteen ja kunniaan kohdistuvia loukkauksia oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi tuomion perusteluissa tulisi välttää toistoa ja viitata tuomiossa aikaisemmin esitettyihin tietoihin. Mitä riidattomampia lääkärintodistuksesta ilmenevät seikat ovat, sitä suuripiirteisemmin niitä on käsiteltävä.

Lääkärintodistuksesta ilmenevät tiedot voidaan määrätä ratkaisussa salassa pidettäväksi vastaavasti kuin itse lääkärintodistus YTJulkL 9.1 §:n nojalla. Näiltä osin viitataan edellä olevaan jaksoon 5.5.

c) Eräät muut tiedot
YTJulkL 9.1/3-4 §. Kts. jakso 5.5.

Henkilön syyntakeisuutta arvioitaessa on tuomio epäselvissä tilanteissa perusteltava yksityiskohtaisemmin. Siinäkin tilanteessa tuomiossa saa tuoda julki vain ne seikat, jotka tosiasiasa vaikuttavat syyntakeisuuden arviointiin rikoksen tekohetkellä. Sama koskee nuoresta rikosentekijästä laadittua henkilötutkintaa tai yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvitystä. Mainituissa asiakirjoissa kerrotaan hyvinkin yksityiskohtaisesti tutkittavan sosiaalisesta tilanteesta. Tuomion perusteluissa yksityiskohtainen selvitys ei kuitenkaan ole tarpeen.

Ratkaisu sisältää tietoja, joiden osalta on annettu YTJulkL 10 §:n mukainen salassapitomääräys

Tuomioistuin on tässä tilanteessa YTJulkL 10 §:n nojalla asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä päättänyt, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos asiakirjaan sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyä tietoja, joiden julkiseksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Kts. jakso 5.6.

Tietojen salassa pitämiseksi suullinen käsittely on tapahtunut yleisön läsnä olematta

Tuomioistuin voisi määrätä ratkaisun pidettäväksi salassa, jos ratkaisu sisältää tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta. Ratkaisu voitaisiin määrätä salassa pidettäväksi myös silloin, kun se sisältää suljetussa käsittelyssä suullisesti esitettyjä tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Ratkaisevaa ei ole, että asian suullinen käsittely on toimitettu suljettuna eli yleisön läsnä olematta. Ratkaisevaa on tuomioistuimen ratkaisun sisältö ja siinä olevien tietojen luonne.

Suljetusta käsittelystä kts. jaksot 6.2 ja 6.3.

7.4. Ratkaisun salassapitoaika (YTJulkL 11.2 § ja 24 §)

Salassa pidettäväksi määrätyn ratkaisun salassapitoaika on enintään 60 vuotta, kun kysymys on yksityiselämän suojan piiriin kuuluvat tiedot. Muutoin noudatetaan enintään 25 vuoden määräaika.

Salassapitoaika lasketaan asian vireille tulosta tuomioistuimessa. Muutoksenhaussakin kertyneiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta salassapitoaika lasketaan asian vireille tulosta käräjäoikeudessa.

Ajat ovat enimmäisaikoja. Tuomioistuin voi ja sen olisi useassa tapauksessa syytäkin määrätä salassapitoaika näitä aikoja lyhyemmäksi. Salassapidon kesto tulisi kuitenkin määrätä vähintään niin pitkäksi, että salassapito ei päättyisi ennen kuin koko asia on tullut lainvoimaiseksi.

Hovioikeudessa tulee siirtymävaiheessa pyrkiä siihen, että YTJulkL:n mukainen ratkaisun salassapito päättyy samaan aikaan kuin käräjäoikeuden OikJulkL:n nojalla salaiseksi määräämän ratkaisun salassapito, jos se on YTJulkL:n mukaan mahdollista. OikJulkL:n kumoamisesta annetun lain 2 §:n mukaan OikJulkL:n nojalla annetut aikaisemmat salassapitomääräykset jäävät voimaan sellaisenaan kuitenkin niin, että salassapitoajat päättyvät viimeistään YTJulkL:n 11 §:ssä säädetyissä ajoissa 1.10.2007 lukien.

7.5. Tuomioistuimen neuvottelun salassapito (YTJulkL 23 §)

Tuomioistuimen neuvottelulla tarkoitetaan tuomioistuimen jäsenten ja esittelijän ratkaisun tekemistä varten käymiä neuvotteluja. Tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys tapahtuvat yleisön ja asianosaisten läsnä olematta. Neuvottelusalaisuudella pyritään turvaamaan tuomioistuimen riippumattomuus ja ratkaisujen perusteellinen harkinta. Julkisuus saattaisi estää tuomioistuimen jäsenten yksityiskohtaista ja vapaata mielipiteiden vaihtoa ja eri ratkaisuvaihtoehtojen monipuolista ja avointa punnintaa ja niin vaikuttaa ratkaisun sisältöön.

Tuomioistuimen neuvottelun sisältö on pidettävä salassa. Salassapitovelvollisuus koskee paitsi sitä, mitä asioita neuvotteluissa on käsitelty myös tietoa siitä, mitä kysymyksiä tai näkökulmia neuvotteluissa ei ole lainkaan käsitelty. Salassapito koskee kaikkia prosessin aikaisia neuvotteluja. Salassapitovelvollisuus on ehdoton eikä tietoja neuvottelujen sisällöstä voida antaa edes tuomioistuimen päätöksellä. Salassapitovelvollisuus koskee kaikkia henkilöitä, jotka ovat osallistuneet tuomioistuimen neuvotteluun tai olleet läsnä tuomioistuimen neuvottelussa. Salassapitovelvollisuus koskee myös tuomioistuimen neuvottelussa läsnä olevia, mutta ratkaisun tekemiseen osallistumattomia henkilöitä kuten pöytäkirjanpitäjää ja mahdollisia harjoittelijoita.

Oikeudenkäynnin kuluessa tehtävät ratkaisut (esimerkiksi päätös todistajan palkkiosta) ovat sisällöltään niin vakiintuneita, että varsinaista tuomioistuimen neuvottelua ei tarvitse tavallisesti toimittaa, vaan ratkaisu tapahtuu oikeuden jäsenten katse- ja -elektaktien välityksellä. Tällaisessa tilanteessa ei ole tarpeen määrätä läsnä olevia välillä poistumaan istuntosalista.

Myös oikeudenkäyntiasiakirja, joka sisältää salassa pidettäviä tietoja tuomioistuimen neuvottelusta, on pidettävä salassa. Tietoja tuomioistuimen neuvottelusta sisältävien asiakirjojen salassapitoaika on 80 vuotta (kts. kohta 5.5).

Tuomioistuimen neuvottelun salassapidon tavoitteet huomioon ottaen opiskelijat eivät voi seurata tuomioistuimen neuvotteluja edes tuomioistuimen antaman luvan nojalla.

Vaikka tuomioistuimen neuvottelu ja äänestys toimitetaan yleisön ja asianosaisten läsnä olematta, on ratkaisun sisältö lähtökohtaisesti julkinen. Myös mahdollisen äänestyksen sisältö on julkinen.

OK 24:7.1/8 §:n ja ROL 11:6.1/8 §:n mukaan tuomiossa on oltava ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

7.6. Julkinen seloste (YTJulkL 25 §)

Varsinaisen salassa pidettävän ratkaisun ohella annettavalla julkisella selosteella on tarkoitus lisätä ratkaisujen julkisuutta niin, että julkisen ja salaisen ratkaisun väliin luodaan julkisuuden tarpeita palveleva seloste asiasta. Selosteen laatimisessa on otettava huomioon toisaalta julkisuuden ja toisaalta yksityisyyden tarpeet.

Tuomioistuimen salassa pidettävästä ratkaisusta on kuitenkin aina laadittava erikseen myös julkinen versio, joka sisältää ratkaisun ne osat, joita ei ole määrätty pidettäväksi salassa (mm. tuomiolauselma ja lainkohdat). Erillinen julkinen seloste on tarpeen silloin, kun ratkaisun julkinen versio ei riittävällä tavalla täytä niitä edellytyksiä, jotka ovat julkisen selosteen laatimisen taustalla. Julkisesta selosteesta on erotettava myös ratkaisusta laadittava (lehdistö)tiedote, joka saattaa olla tarpeen laatia tiedotusvälineille niitä kiinnostavan asian julkisestakin käsittelystä ja ratkaisussa.

Asiat, joissa julkinen seloste on syytä laatia

Julkinen seloste on perusteltua laatia yhteiskunnallisesti merkittävissä asioissa sekä myös ennakkotapausmielessä merkittävissä asioissa. Seloste voidaan lisäksi laatia huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa joko paikallisesti, valtakunnallisesti tai maailmanlaajuisesti herättäneissä asioissa. Erittäin laajoissa, vaikeissa ja monitahoisissa jutuissa julkisen selosteen laatiminen salassa pidettävästä ratkaisusta saattaa olla aiheellista myös siksi, että asian uutisoinnista huolehtivien tiedotusvälineiden olisi helpompi välittää yleisölle asian ratkaisun lopputulokseen vaikuttaneet relevantit seikat.

Asialla on oltava yksittäistapauksessa joko periaatteellista tai käytännöllistä merkitystä niin, että lopputuloksen ja lainkohtien lisäksi on tarpeen antaa salassa pidettävästä ratkaisusta julkisella selosteella enemmän tietoa.

Julkinen seloste laaditaan tavallisesti silloin kun ratkaisun perustelut julistetaan kokonaan yleisön läsnä olematta tai kansliassa annettavasta ratkaisusta ovat julkisia vain lopputulos ja lainkohdat.

Selosteen antamisen ajankohta

Seloste annetaan pääsääntöisesti samanaikaisesti ratkaisun kanssa, eli lopullisen pääasian käsittävän ratkaisun kanssa. Asian laadusta tai käsittelytavasta riippuen seloste voidaan laatia myös asian osaratkaisusta, kun perusteet selosteen laatimiseen muutoin ovat olemassa.

Poikkeuksen selosteen antamisen ajankohtaan muodostaa asia, jossa on kysymys yksityiselämään liittyvästä erittäin arkaluonteisesta seikasta, esimerkiksi alaikäisiin kohdistuvat seksuaalirikokset. Näissä asioissa asianosaisen henkilöllisyys ei saa YTJulkL 25 §:n kolmannen virkkeen mukaan paljastua, minkä vuoksi selosteen antamista voidaan lakivaliokunnan lausunnosta ilmenevällä tavalla lykätä tai antaa useampi samanlaista asiaa koskeva seloste samanaikaisesti.

Julkinen selosteen sisältö ja arkistointi

Julkinen seloste sisältää selostuksen asiasta, lopputuloksesta ja perusteluista niin, että teon luonne ja esimerkiksi rikosasiassa rangaistuksen määrään vaikuttavat seikat kerrotaan. Seloste ei saa olla liian pitkä, yleensä asia saadaan esitettyä riittävän seikkaperäisesti 1-2 konekirjoitusliuskalla.

Julkinen seloste voidaan arkistoida ja säilyttää määräajan säilytettävien asiakirjojen joukossa.

7.7. Salassa pidettävät tiedot julkisessa ratkaisussa (YTJulkL 26 §)

Tuomioistuimen ratkaisut ovat lähtökohtaisesti julkisia. Salassapitomääräykset tulee sen vuoksi rajoittaa vain välttämättömiin tilanteisiin. Esimerkiksi yksityiselämän suojan piiriin kuuluvia asioita on käsiteltävä tuomioistuimen julkisessa ratkaisussa vain ratkaisun perustelemiseksi tarpeellisilta osin. Tärkeätä on julkisuuden ja yksityiselämän välisen tasapainon löytyminen.

Salaiset tiedot tuomion osana

Olenaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai rikosoikeudelliseen arviointiin liittyvät YTJulkL 9.1/2 §:ssä tarkoitetut henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen, tai sosiaalihuoltoon liittyvät arkaluonteiset tiedot eivät ole salaisia ellei tuomioistuin ole määrännyt niitä YTJulkL 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi. Julkiseen ratkaisuun voidaan kuitenkin ottaa mainittuja tietoja sekä muitakin YTJulkL 9 ja 10 §:ssä tarkoitettuja tietoja siinä laajuudessa kuin se on ratkaisun perustelemiseksi tarpeellista. Samalla perusteella ja laajuudessa

julkiseen ratkaisuun voidaan ottaa myös tietoja, joiden salassa pitämiseksi suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta.

Näin ollen jos perustelujen vuoksi on tarpeen, julkiseen ratkaisuun saadaan ottaa tarpeellisessa määrin salaisia tietoja liittyen muun muassa henkilön yksityiselämään, terveydentilaan ja vammaisuuteen sekä sosiaalihuoltoon liittyviin arkaluonteisiin seikkoihin, rikoksen uhriin ja syytetylle tehtyyn mielentilatutkimukseen, henkilötutkintaan, nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelmaan ja yhdyskuntapalvelun soveltuvuus selvitykseen sekä rikosrekisteriin.

Vaikka asiakirjoissa olevia salaisia tietoja kirjoitetaan julkiseen tuomioon, tietoja sisältävä asiakirja pysyy siitä huolimatta salassa pidettävänä. Samoin on voimassa suljetussa käsittelyssä esiin tulleita julkiseen ratkaisuun sisällyttämättömiä salassapidettäviä tietoja koskeva salassapitovelvollisuus. Myös salassa pidettäväksi määrättyyn ratkaisun osaan sisältyvät tiedot pysyvät luonnollisesti salaisina.

Asianosaisen, asianomistajan, todistajan sekä viranomaisen toimenpiteitä edellyttävän ilmoituksen tekijän, kuten esimerkiksi rikosilmoituksen tekijän, suojaamiseksi YTJulkL 9.1/5 §:n mukaisia yhteystietoja (mm. osoite, puhelinnumero, matkapuhelimen sijaintitieto) ei kuitenkaan saa ottaa julkiseen ratkaisuun kuin erittäin painavasta syystä (kts. jakso 5.5)

7.8. Ratkaisusta tiedottaminen asianosaisille (YTJulkL 27 §)

Hyvän hallintotavan mukaisesti asianosaisella oltava mahdollisuus saada tieto tuomioistuimen ratkaisusta ja sen sisällöstä suoraan viranomaiselta ennen kuin siitä annetaan tieto yleisölle.

Ratkaisun sisältävän asiakirjan on oltava kuitenkin samanaikaisesti asianosaisen ja julkisuuden saatavana.

Erityistä ratkaisusta tiedottamista asianosaisille tulee harkita ainakin asioissa, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä tai asia ja sen käsittely on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Muutoinkin erillistä tiedottamista tulee harkita tarvittaessa.

Ratkaisun ilmoittamistapa

Silloin kun kysymyksessä on erillistä ilmoittamista edellyttävä asia, tulevan ratkaisun antamispäivä ja -aika on syytä ilmoittaa asianosaisille mikäli mahdollista jo käsittelyn päätyttyä. Samalla sovitaan siitä, kuinka tieto ratkaisusta toimitetaan asianosaisille.

Tarvittaessa tulee laatia erillinen tiedote ratkaisun antamisajankohdasta tiedotusvälineille.

Ratkaisupäivänä asianosaista informoidaan lopputuloksesta ja perustelujen pääpiirteistä esimerkiksi noin 0,5 tuntia ennen ratkaisun antamista joko telefaxilla, sähköpostilla tai puhelimitse.

7.9 Voimaantulo

Jos ratkaisun salassapidosta on määrätty asian käsittelyssä OikJulkL:n aikana, pysyy määräys voimassa, vaikka ratkaisu annetaan asianosaisille vasta YTJulkL:n voimaan tulon jälkeen. Salassapitoaika päättyy kuitenkin OikJulkL:n kumoamisesta annetun lain 2 §:n (371/2007) mukaisesti. YTJulkL:n voimaantulon jälkeen ratkaisun salassapidosta määrätään sanotun lain mukaisesti, vaikka asia olisi tullut vireille aikaisemman lain aikana.

8. PAKKOKEINOASIAT (YTJulkL 16 §)

8.1 Yleistä

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuuteen pakkokeinoasiassa sovelletaan mitä YTJulkL:ssa säädetään, jollei sanotun lain 16 §:stä muuta johdu. Viimeksi mainitussa lainkohdassa on erityissäännöksiä pakkokeinoasioiden käsittelyn, oikeudenkäyntiasiakirjojen ja ratkaisun julkisuudesta. Muilta osin noudatetaan, mitä muualla YTJulkL:ssa säädetään. Tällöin on otettava huomioon mm. YTJulkL:n mukainen “nelikenttäjaottelu”.

Erityisen pakkokeinoryhmän muodostavat kohdassa 8.2 tarkemmin selostettavat ns. salaiset pakkokeinot ja niitä vastaavat poliisi- ja tullitoimenpiteet, jotka tulevat pääsääntöisesti julkiseksi vasta, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle taikka pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle (kts. PakkokeinoL 5a:11.2 §), jollei tuomioistuimien päätä, että perustiedot tai oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat julkiseksi aikaisemmin (kts. YTJulkL 5.2 § ja 16.4 §; viimeksi mainittu säännös edellyttää erityistä syytä). Tämä merkitsee käytännössä sitä, että jos pakkokeinoon liittyvä rikosasia on siirtynyt poliisilta syyteharkintaan ja tullut vireille käräjäoikeudessa, kysymyksessä olevan pakkokeinoasian perustiedot, ratkaisun sisältö ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat pääsääntöisesti julkisia, elleivät ne sisällä tietoja, jotka ovat suoraan YTJulkL 9 §:n nojalla salassa pidettäviä tai joista tuomioistuimien on antanut salassapitomääräyksen.

8.2 Pakkokeinoasian perustietojen julkisuus

Pakkokeinoasioihin sovelletaan YTJulkL:n perustietojen julkisuutta koskevia säännöksiä (kts. jakso 4). Pakkokeinoasiasta on ilmoitettava perustietona mm. rikosnimike ja se, minkä tyyppisestä pakkokeinosta on kysymys.

Poikkeuksen perustietojen julkiseksi tulemisen ajankohdan osalta muodostavat jo kohdassa 8.1 mainitut pakkokeinolain 5 a luvussa tarkoitettua pakkokeinoa (*telekuuntelu, televälvonta ja tekninen tarkkailu*), poliisilain 32 b §:ssä tarkoitettua poliisitoimenpidettä tai tullilain 20 f §:ssä tarkoitettua tullitoimenpidettä koskevat asiat, joissa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä ei tarvitse kuulla vaatimusta käsiteltäessä (nk. salaiset pakkokeinot ja niitä vastaavat poliisi- ja tullitoimenpiteet). Tällaisessa asiassa perustiedot tulevat julkisiksi vasta, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on viimeistään ilmoitettava

rikoksesta epäillylle taikka pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle. Myöskään asianosaisella ei ole aikaisemmin oikeutta saada tietoa toimenpiteestä. Tuomioistuin voi kuitenkin em. tavalla päättää, että perustiedot näissä asioissa tulevat julkisiksi aikaisemmin

Salaisten pakkokeinojen ja niitä vastaavien poliisi- ja tullitoimenpiteiden vireilläolosta tuomioistuimessa ei voida ennen asian julkiseksi tulemista kertoa mitään; ei edes sitä, onko tällainen asia vireillä. Kysyjälle on näin ollen vain ilmoitettava, että tällaisesta asiasta ei voida kertoa mitään. Tällaisten asioiden merkitsemisestä diaariin on annettu erityisiä ohjeita.

8.3 Asiakirjajulkisuus pakkokeinoasioissa (YTJulkL 16.3 ja 16.4§)

Pakkokeinoasioiden asiakirjajulkisuuteen ei YTJulkL:ssa ole tehty juurikaan muutoksia, eli pakkokeinoasiassa kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat voidaan edelleen määrätä YTJulkL 16.3 §:n nojalla pidettäväksi salassa myös pakkokeinovaatimuksen esittäjän tutkinnallisiin syihin perustuvasta pyynnöstä, epäillyn itsenä pyynnöstä tai tuomioistuimen muuten katsoessa siihen olevan tarvetta enintään syyteasian käsittelyyn saakka tai kunnes asia on jätetty sillensä. Vastoin epäillyn pyyntöä oikeudenkäyntiasiakirja voidaan määrätä julkiseksi vain painavasta syystä. Aikaisemmin on viimeksi mainituilta osin edellytetty erittäin painavaa syytä. Mikäli pakkokeinoasiassa ei ole annettu YTJulkL 16.3 §:n mukaista salassapitomääräystä, asiakirjat ovat YTJulkL 7 §:n mukaan julkisia, elleivät ne ole lain 9 §:n mukaan suoraan lain nojalla salassapidettäviä tai jollei tuomioistuin lain 10 §:n nojalla ole määrännyt niitä salassa pidettäviksi.

Ns. salaisissa pakkokeinoissa (telekuuntelu, televalvonta, tekninen tarkkailu) sekä poliisilain 32 b:ssä ja tullilain 20 f:ssä tarkoitetuissa toimenpiteissä kertyneet oikeudenkäyntiasiakirjat tulevat edelleen julkisiksi viimeistään silloin, kun pakkokeinon tai toimenpiteen käytöstä on ilmoitettava rikoksesta epäillylle tai pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevalle. Tuomioistuin voi edellä mainitulla tavalla aikaistaa julkiseksi tuloa erityisestä syystä. Tuomioistuin ei voi kuitenkaan myöhentää oikeudenkäyntiasiakirjojen julkiseksi tuloa siitä ajankohdasta, jona asiasta on ilmoitettava pakkokeinon kohteelle.

8.4 Pakkokeinoasioiden käsittelyjulkisuus (YTJulkL 16.2 ja 16.4§)

YTJulkL 16.1 §:n mukaan myös käsittelyjulkisuuteen pakkokeinoasioissa sovelletaan, mitä YTJulkL:ssa säädetään, ellei sanotusta 16 §:stä muuta johdu.

Uudessa laissa ei ole oleellisia muutoksia nykytilaan. Suljettua käsittelyä koskeva YTJulkL:n yleissäännös on lain 15 §:ssä. Tuomioistuin voi lisäksi YTJulkL 16.2 §:n nojalla päättää, että vangitsemista, matkustuskieltoa ja todisteiden esittämistä koskevan asian *suullinen käsittely* ennen syytteen käsittelyn alkua toimitetaan yleisön läsnäolematta, jos

- pakkokeinovaatimuksen esittäjä tutkinnallisista syistä tai
- epäilty itse sitä pyytää; taikka jos

- tuomioistuimien katsoo muutoin siihen olevan tarvetta.

Vastoin epäillyn pyyntöä YTJulkL 16.2 §:n tarkoittama pakkokeinoasia saadaan käsitellä yleisön läsnä ollessa vain painavasta syystä. Aikaisempi laki edellytti näiltä osin erittäin painavaa syytä.

Päätös suljetusta käsittelystä on tehtävä julkisessa istunnossa, jossa myös yleisöllä on oikeus olla saapuvilla. Julkisuusratkaisun perustelut ovat käytännössä aina julkisia.

Ns. salaisten pakkokeinoasioiden ja niitä vastaavien poliisi- ja tullitoimenpiteiden (kts. edellä kohta 8.1) osalta muutosta ei ole tapahtunut. Nämä asiat, joissa pakkokeinon tai toimenpiteen kohteena olevaa henkilöä eikä teleliittymän haltijaa tarvitse vaatimusta käsiteltäessä kuulla, käsitellään, ja ratkaisu julistetaan yleisön läsnäolematta.

8.5 Ratkaisujulkisuus pakkokeinoasioissa (YTJulkL 16.3 ja 16.4 §)

YTJulkL:n 16.3 §:n säännös pakkokeinoasioissa kertyneiden oikeudenkäyntiasiakirjojen salassapidosta ei koske pakkokeinoasian ratkaisiasiakirjaa (*päätös*), vaan sen määrääminen salassapidettäväksi on mahdollista vain YTJulkL 24 §:ssä säädettyjen kriteerien täytyessä (kts. edellä jaksot 7.2 ja 7.3). Näin ollen esimerkiksi seksuaalirikosta koskevan pakkokeinoasian ratkaisu voidaan määrätä pidettäväksi tarpeellisilta osin salassa. Mikäli päätös pakkokeinoasiassa sisältää sellaisia tutkinnallisia tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnäolematta, päätös voidaan YTJulkL 24.1/3 §:n nojalla määrätä pidettäväksi salassa (syyteasian käsittelyyn saakka taikka kunnes asia on jätetty sillensä). Pakkokeinoasiassakin tuomioistuimen ratkaisun lopputulos ja lainkohdat ovat aina julkisia. Vaikka asianomistaja ei tavallisesti olekaan pakkokeinoasian asianosainen, on huolehdittava myös siitä, että asianomistajan henkilöllisyys arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa koskevassa rikosasiassa ei ilmene myöskään ko. rikokseen liittyvän pakkokeinoasian ratkaisusta (tai julkisista asiakirjoista).

Edellisessä kappaleessa esitetty vastaa työryhmän kantaa ratkaisujulkisuudesta pakkokeinoasioissa. Tästä kannasta poikkeavasti on YTJulkL 16.3 §:n sanamuotoon viitaten katsottu, että pakkokeinoasian ratkaisua ei voida määrätä YTJulkL 24.1/3 §:n nojalla pidettäväksi salassa pelkästään siitä syystä, että asian käsittely on YTJulkL 16.2 §:n nojalla toimitettu tutkinnallisista syistä yleisön läsnä olematta. Tällöin ratkaisun määrääminen tarpeellisilta osin salassa pidettäväksi voisi ilmeisesti perustua YTJulkL 10, 16.3 ja 24.1/2 §:n säännöksiin. On myös katsottu, että JulkL 24.1/3 §:llä voisi olla näiltä osin merkitystä asiassa.

Ns. *salaisten pakkokeinojen* ratkaisu julistetaan yleisön läsnäolematta ja ratkaisu tulee julkiseksi samalla tavoin kuin muukin ko. pakkokeinoon liittyvä oikeudenkäyntiasiakirja (kts. kohta 8.3).

9. MENETTELYSÄÄNNÖKSET

9.1 Tuomioistuimen toimivalta salassapitoasioissa (YTJulkL 28.1 §)

YTJulkL:n lähtökohtana on julkisuus. Salassapitoratkaisu, joka tehdään jollakin oikeudenkäynnin julkisuuden neljästä osa-alueesta, edellyttää laissa määrättyjen perusteiden täyttymistä. Näitä perusteita on käsitelty edellä julkisuuden eri osa-alueiden yhteydessä eikä niitä enää toisteta. Tässä jaksossa selvitetään yleisemmällä tasolla tuomioistuimen toimivaltaa tehdä salassapitoa koskeva ratkaisu.

Tuomioistuimen toimivallasta oikeudenkäynnin julkisuutta koskevassa asiassa määrätään YTJulkL 28.1 §:ssä. Säännöksen mukaan ratkaisu tehdään pyydettyessä tai jos tuomioistuin pitää ratkaisun tekemistä tarpeellisenä taikka jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa.

Säännös on luettava yhdessä kyseisellä julkisuuden osa-alueella sovellettavaksi tulevan säännöksen kanssa.

YTJulkL 6.1 §:n ja 24.1 §:n mukaan tuomioistuin voi viran puolesta ja asianosaisten tai muiden asiaan osallisten pyynnöstä riippumatta määrätä eräät henkilöllisyyttä koskevat diaritiedot tai ratkaisun sisällön salassa pidettäväksi. Tällaisen diaritiedon salassa pidettäväksi määrääminen ei kuitenkaan tule kysymykseen, jos puheena oleva asianosainen pyytää tiedon julkisuutta.

Tilanne on hieman erilainen asiakirjajulkisuuden ja käsittelyjulkisuuden osalta. YTJulkL 9 §:n mukaisten asiakirjojen salassapidosta päätetään viran puolesta, mutta YTJulkL 10 ja 15 §:n mukaan vaaditaan erityisiä syitä, jotta tuomioistuin voi viran puolesta päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä salassa tai että suullinen käsittely toimitetaan yleisön läsnä olematta. Säännöksistä käy selville myös normaali lähtökohta eli se, että asianosainen pyytää kyseistä toimenpidettä. Jos asianosainen ei ole esittänyt pyyntöä, tuomioistuimen on näin ollen arvioitava, onko asiaan kuitenkin puututtava ja annettava salassapitomääräys niiden edellytysten perusteella, jotka käyvät ilmi kulloisestakin säännöksestä.

9.2 Julkisuusratkaisun aikarajat (YTJulkL 28.1-2 §)

Lähtökohtana on, että salassapitoa koskeva ratkaisu tehdään jutun ollessa vireillä tuomioistuimessa. Vireilläolo tarkoittaa tässä koko tuomioistuinprosessia. Tällöin ei ole merkitystä, missä oikeusasteessa juttu lopullisesti ratkaistaan.

Sanottu pätee poikkeuksettomana sääntönä, kun on kysymys suullisesta käsittelyä koskevista julkisuusratkaisuista. Julkista pääkäsittelyä ei voida jälkikäteen julistaa salaiseksi tai päinvastoin. YTJulkL 28.1 §:n mukaan säännös koskee myös ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuutta. Tällaisen asiakirjan julkisuutta koskevaa ratkaisua ei voida tehdä enää oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Jos tuomioistuin ei ole esimerkiksi YTJulkL 24.2 §:n nojalla määrännyt ratkaisussaan asianomistajan nimeä salassa pidettäväksi, sellaista määräystä ei ole enää

mahdollista antaa oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Muut kuin ratkaisun sisältävät oikeudenkäyntiasiakirjat voivat oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyäkin tulla julkisuusratkaisun kohteeksi (YTJulkL 28.2 §).

YTJulkL 28.2 §:ssä rajoitetaan kuitenkin mahdollisuutta pyytää myös muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan jälkikäteistä salaiseksi määräämistä. Jotta asianosainen tai se, jota asia koskee, voi jälkikäteen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan tai sen osan salassa pitämistä, YTJulkL 28.2 §:ssä vaaditaan, että kyseinen henkilö ei ole voinut esittää pyyntöä asian vireillä ollessa tai pyynnön esittämättä jättämiselle vireilläoloaikana on ollut muu pätevä syy.

YTJulkL 28.2 §:ää sovellettaessa lienee lähdettävä siitä, että asianosainen on tavallisesti voinut oikeudenkäynnin aikana esittää salassapitopyyntönsä. Näin on myös silloin, kun on kyse täysin kirjallisesta rikosprosessista, esim. ROL 5a luvun mukaisesta kirjallisesta menettelystä. Poikkeuksen voivat kuitenkin muodostaa tilanteet, joissa on käytetty kuulutushaastetta tai asia on ratkaistu vastausta pyytämättä.

Sitä vastoin voi tapahtua, että henkilö, jota asia koskee, mutta joka ei ole asianosaisen asemassa, saa vasta jälkikäteen tiedon oikeudenkäynnistä siihen sisältyvine tietoineen. Tällaisessa tapauksessa henkilö ei ole voinut aikaisemmin esittää salassapitoa koskevaa pyyntöään.

YTJulkL 28.2 §:n toista perustetta – muuta pätevää syytä – taas voidaan soveltaa esimerkiksi silloin, kun on kysymys ymmärtämättömydestä ja tietämättömydestä lain sisällöstä. Edellytykseksi on kuitenkin katsottava, että asianosainen on esiintynyt juttua käsiteltäessä ilman oikeudenkäyntiavustajaa.

Kuten jo edellä on todettu, tuomioistuimen on prosessinjohtollisin toimin pyrittävä selvittämään asiakirjojen salassapitoon liittyvät epäselvyydet.

9.3 Kirjallisen ratkaisun tarve julkisuuskysymyksessä (YTJulkL 28.3 §)

Suljetusta käsittelystä päättäminen ja tuomioistuimen ratkaisun salassa pidettäväksi määrääminen edellyttävät ratkaisun tekemistä oikeudenkäynnin vireillä ollessa. Tuomioistuin voi tosin päättää kysymyksestä viran puolesta, mutta vaatimuksena on, että ratkaisu annetaan kirjallisessa muodossa. Sellaista ratkaisua ei voida enää tehdä oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä.

Tässä suhteessa diaaritiedot ja oikeudenkäyntiasiakirjat (jotka eivät sisällä ratkaisua) ovat eri asemassa. Salassapitokysymys voidaan ratkaista vireilläolon päätyttyä ja salassapito voi vallita ilman, että asiassa on tehty mitään nimenomaista päätöstä. Näin on esimerkiksi silloin, kun salassapito seuraa suoraan YTJulkL 9 §:stä eikä kukaan ole aikaisemmin pyytänyt saada asiakirjasta jäljennöstä.

Edellisessä kappaleessa mainitun ja vastaavanlaisten tilanteiden oikeustilan selvittämiseksi YTJulkL 28.3 §:ään on otettu säännös siitä milloin asiassa on tehtävä kirjallinen ratkaisu. Säännöksen mukaan, jos

oikeudenkäyntiasiakirjaa tai oikeudenkäyntiä koskevia perustietoja pyytänyt tai pyynnön johdosta kuultava niin vaatii, tuomioistuimen on tehtävä ratkaisu kirjallisesti. Kirjallinen muoto liittyy myös YTJulkL 33 §:n mukaiseen valitusoikeuteen, mistä enemmän jaksossa 9.7.

9.4 Salassapitoasian uudelleen käsittely (YTJulkL 32 §)

Ratkaisu julkisuusasiassa on periaatteessa oikeusvoimainen ja siihen voidaan hakea muutosta vain varsinaisin muutoksenhakekeinoin. YTJulkL 32 §:ssä tästä selvästä säännöstä on tehty eräitä poikkeuksia. Säännöksen 1 momentin mukaan uusi julkisuusratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin vireillä ollessa tai sen jälkeen. Uudelleen käsittelyn edellytyksenä on, että tuomioistuin on tehnyt samaa kysymystä koskevan ratkaisun kerran tai useammin aikaisemmin. Uudelleen käsittelystä ei ole kysymys, jos tuomioistuimen ei ole ollut tarpeen aikaisemmin tehdä lainkaan ratkaisua julkisuudesta tai salassapidosta.

Seuraavassa käsitellään ensin tilanteet, joissa pääasia on edelleen vireillä tuomioistuimessa.

Uusi julkisuusratkaisu vireillä olevassa asiassa

Uusi julkisuusratkaisu vireillä olevassa asiassa voidaan tehdä joko asianosaisen vaatimuksesta taikka muutoinkin tuomioistuimen omasta aloitteesta tai muun kuin asianosaisen vaatimuksesta. Jotta tuomioistuin voi ilman asianosaisen vaatimusta päättää asiasta, vaaditaan, että toimenpiteeseen on muuten painavia syitä.

Uusi julkisuusratkaisu vireillä olevassa asiassa ei voi kuitenkaan koskea tuomioistuimen ratkaisun sisältävää oikeudenkäyntiasiakirjaa. Jos juttu on esimerkiksi vireillä hovioikeudessa, asianosainen ei voi enää vaatia, että käräjäoikeuden ratkaisu määrätään salaiseksi/julkiseksi. Käräjäoikeuden julkisen ratkaisun salassapitoa ei voida käsitellä uudelleen hovioikeudessa, vaikka käräjäoikeus ei olisikaan joutunut hylkäämään ratkaisun salassapitoa koskevaa nimenomaista vaatimusta. Käräjäoikeuden jo antaman ratkaisun salaiseksi/julkiseksi määrittämiseen hovioikeudessa voidaan päästä vain YTJulkL 33 §:n mukaisen muutoksenhaun avulla.

Sen sijaan julkisuuden kolmen muun osa-alueen osalta on mahdollista tehdä uusi ratkaisu. Suullisen käsittelyn aikana voi syntyä aikaisemmasta kielteisestä päätöksestä huolimatta tarve suljettuun käsittelyyn tai tällaiseksi jo määrätyn käsittelyn tarve saattaa poistua. Asianosainen on voinut myös esimerkiksi jutun käräjäoikeuskäsittelyn yhteydessä pyytää, että tietty oikeudenkäyntiasiakirja määrätään YTJulkL 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi. Vaatimus on hylätty eikä asianosainen ole hakenut ratkaisuun muutosta. Sama vaatimus voidaan kuitenkin esittää uudelleen hovioikeuskäsittelyssä.

YTJulkL 32.1 §:ssä on kaksi vaihtoehtoista perustetta, jotka mahdollistavat aikaisemman julkisuusratkaisun muuttamisen. Muuttaminen on mahdollista, jos olosuhteet jo tehdyn ratkaisun jälkeen ovat muuttuneet tai siihen on muuten painavia syitä.

Muuttuneiden olosuhteiden vaatimus voi liittyä esimerkiksi tilanteeseen, jossa asianosainen on itse tuonut julkisuuteen seikan, jota salassapito koski. Jos taas seikan paljastaminen on tapahtunut vastoin asianosaisen tahtoa, salassapitoratkaisun muuttamiseen tuskin on syytä. Mikään ei estäne pitämästä muuttuneina olosuhteina tilannetta, jossa asianosainen on onnistunut hankkimaan parempaa näyttöä vaatimuksensa tueksi.

Peruste ”muut painavat syyt” tarkoittanee lähinnä tilanteita, joissa asianosainen tai se, jota asia koskee, ei ole kyennyt puutteellisen oikeudellisen asiantuntemuksen vuoksi esittämään näkemystään pätevällä tavalla.

Uusi ratkaisu vireilläolon päätyttyä

Myös silloin, kun oikeudenkäynti ei ole enää vireillä, voidaan edellä mainituilla perusteilla tehdä uusi perustietojen ja oikeudenkäyntiasiakirjan - ei kuitenkaan ratkaisun sisältävän asiakirjan - julkisuutta koskeva ratkaisu. Jos tuomioistuimen määrättyä YTJulkL 10 §:n nojalla tietyn oikeudenkäyntiasiakirjan salassa pidettäväksi esim. lehdistö pyytää ratkaisun muuttamista, asia voidaan ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Edellytyksenä kuitenkin on, että tuomioistuin katsoo, että käsillä on erityinen syy asian uudelleen käsittelemiseksi. Jotta ratkaisua voidaan muuttaa, vaaditaan pohjimmaltaan sitä, että olosuhteet ovat muuttuneet salassapitoratkaisun jälkeen. Näin voi olla esimerkiksi silloin, jos salassa pidettäväksi määrättyllä asiakirjalla on poliittinen kytkentä ja yhteiskunnallinen tilanne on muuttunut siinä määrin, ettei salassapidolla ole enää merkitystä.

YTJulkL 32.2 §:ssä säännellään oikeudenkäynnin vireilläolon jälkeistä aikaa koskeva erityistilanne. Säännöksen mukaan sivullinen voi tietyn ehdoin saada kysymyksen muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta uudelleen käsiteltäväksi. Oikeudenkäyntiasiakirjaan sisältyvän tiedon tulee ensinnäkin koskea nimenomaan kyseistä sivullista henkilöä. Toisena vaatimuksena on se, ettei sivullinen ole voinut oikeudenkäynnin aikana lausua asiasta. Näin on esim. silloin, kun tuomioistuin ei saanut tavoitettua kyseistä henkilöä ratkaisua tehtäessä.

Toimivaltainen tuomioistuin

YTJulkL 32.3§:n mukaan toimivaltainen tuomioistuin asian uudelleen käsittelyssä on pääasiaa käsittelevä tai viimeksi käsitelty tuomioistuin. Jos asian käsittely on päättynyt, mahdollinen uudelleen käsittely ei tuota erityisiä prosessuaalisia ongelmia. Jos korkein oikeus ei ole myöntänyt pääasiassa valituslupaa, hovioikeus muodostaa viimeisen oikeusasteen.

Riski yhtäaikaisesta käsittelystä syntyy kuitenkin silloin, kun pääasia on edelleen vireillä. Näin tapahtuu, jos esimerkiksi asianosainen on käyttänyt YTJulkL 33 §:n mukaista erillistä valitusoikeuttaan ja valittanut hovioikeuteen. Pääasia on edelleen vireillä kärjäoikeudessa, jolle myös pyyntö uudelleen käsittelystä on osoitettava. Muutoksenhaku ei estä uudelleen käsittelyä ja saattaa olla perusteltua päättää julkisuudesta ripeästi uudelleen kärjäoikeudessa ja näin ehkä poistaa tarve muuttaa

julkisuusratkaisua muutoksenhaun kautta. Tilanteesta riippuen voi kuitenkin olla myös järkevää, että uudelleen käsittelyn annetaan odottaa, kunnes valitusasia on ratkaistu. Uudelleen käsittelystä ja sen aikataulusta on aina ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle.

9.5 Päätösvaltainen kokoonpano ja perusteluvelvollisuus (YTJulkL 29 § ja 28.4 §)

Päätösvaltainen kokoonpano

YTJulkL 29 §:n mukaan julkisuusasioiden ratkaisemiseksi on kaksi vaihtoehtoista kokoonpanoa. Ratkaisu tehdään yhden tuomarin kokoonpanossa tai siinä kokoonpanossa, jossa tuomioistuin on päätösvaltainen käsittelemään pääasiaa. Asian luonteesta johtuu, että yhden tuomarin kokoonpano sopii erityisesti tilanteisiin, joissa juttu ei enää ole vireillä. Monijäsenisessä tuomioistuimessa kuten hovioikeudessa yleisenä tavoitteena on kuitenkin ratkaisun tekeminen yhden tuomarin kokoonpanossa niissä tilanteissa, joissa se on järkevää ja mahdollista eli lähinnä silloin, kun on kysymys perustietojen julkisuudesta ja muun kuin ratkaisun sisältävän oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta. Ratkaisun julkisuudesta päättää hovioikeudessakin ratkaisukokoonpano kuten myös suullisen käsittelyn julkisuudesta jäljempää ilmenevällä tavalla suoraan lain nojalla. Lienee myös mahdollista katsoa, että hovioikeuslain 9 §:n mukaisissa asioissa julkisuusratkaisun tekeminen kuuluu valmistelusta vastaavana jäsenenä toimivan esittelijän toimivaltaan.

YTJulkL 29 §:n toisessa virkkeessä kokoonpanon valintaa kuitenkin rajoitetaan.

Ensinnäkin, jos julkisuuskysymys ratkaistaan suullisessa käsittelyssä, kokoonpanon tulee olla se, jossa suullinen käsittely toimitetaan. Jos esimerkiksi asianosainen lautamiesten myötävaikutuksella ratkaistavan jutun suullisessa käsittelyssä vaatii, että tietty oikeudenkäyntiasiakirja määrätään YTJulkL 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi, yksi tuomari, esimerkiksi oikeuden puheenjohtaja, ei voi ratkaista asiaa. Vastaavassa tilanteessa hovioikeudessa asiakirjan julkisuudesta pääkäsittelyssä päättää täysilukuinen kokoonpano. Asianosainen voi kirjallisesti haasteeseen tai valitukseen vastatessaan vaatia, että tietty oikeudenkäyntiaineistoon kuuluva asiakirja määrätään salassa pidettäväksi. Tässä tapauksessa juttu ei ole tullut pääkäsittelyvaiheeseen ja yksi tuomari voi ratkaista asian.

Toiseksi suullisen käsittelyn kokoonpanossa ratkaistaan kysymys siitä, tapahtuuko suullinen käsittely julkisesti vai suljetuin ovin. Näin ollen lautamiesten myötävaikutusta edellyttävissä asioissa oikeudenkäynnin julkisuus on ratkaistava täysilukuisessa kokoonpanossa. Samoin hovioikeuden on päätettävä suljetusta pääkäsittelystä täysilukuisessa kokoonpanossa.

Perusteluvelvollisuus

Siitä riippumatta, millaiseksi päätösvaltainen kokoonpano muodostuu, julkisuuskysymyksen ratkaisu on perusteltava. Tämä perusteluvelvollisuus koskee myös tuomioistuimen suullista tai kirjallista ilmoitusta, että tietty asiakirja on pidettävä salassa suoraan lain nojalla. Kun tuomioistuimen

kanslia ilmoittaa suullisesti tällaisen asiakirjan salassapidosta, riittää perusteluksi, että ilmoitetaan säännös, johon salassapito perustuu sekä salassapitoaika. Tuomioistuimen päättäessä salassapidosta ratkaisuun voi teoriassa sisältyä myös sellaisia tietoja, että ratkaisu on YTJulkL 24 §:n nojalla määrättävä tarpeellisin osin salassa pidettäväksi. Käytännössä kirjallisen ratkaisun perusteluista tulee kuitenkin aina ilmetä, mitä asiakirjoja on määrätty salassapidettäväksi ja millä perusteella. Oikeudenkäynnin julkisuutta koskeva kirjallinen ratkaisu on otettava pöytäkirjaan tai siitä on laadittava erillinen asiakirja (YTJulkL 28.4 §). Ratkaisun julkisuudesta on tehtävä merkintä itse ratkaisuun. Velvollisuudesta tehdä kirjallinen ratkaisu kts. edellä jakso 9.3.

9.6 Asiaan osallisen kuuleminen ja salassapitoa koskeva väliaikaismääräys (YTJulkL 30 ja 31 §)

Asiaan osallisen kuuleminen

Kun tuomioistuin tai sen puheenjohtaja tekee julkisuusratkaisun, on sille, jonka oikeutta asia koskee, varattava YTJulkL 30.1 §:n mukaan tilaisuus tulla kuulluksi. Tästä pääsäännöstä on kaksi jäljempänä tässä jaksossa käsiteltävää poikkeusta.

Kuulemisvelvollisuutta on helppo noudattaa, kun kysymys julkisuudesta ja salaisuudesta tulee esille suullisessa käsittelyssä, jossa kaikki asiaan osalliset ovat läsnä. Jos tuomioistuin esimerkiksi harkitsee viran puolesta tietyn oikeudenkäyntiasiakirjan määräämistä YTJulkL 10 §:n nojalla salassa pidettäväksi, tulee tietenkin henkilölle, jonka oikeutta asia koskee, huomauttaa siitä. Ongelmia syntyy lähinnä silloin, kun asiaan osallinen ei ole läsnä. Kuuleminen voidaan kuitenkin tavallisesti suorittaa mahdollisimman joustavasti eli esimerkiksi puhelimitse tai sähköpostin välityksellä

Ensimmäinen kuulemisvelvollisuutta koskeva poikkeus koskee lähinnä juuri niitä tilanteita, kun asiaan osallinen ei ole läsnä. YTJulkL 30.1 §:n mukaan kuulemisesta voidaan luopua, jos se aiheuttaisi tarpeetonta viivästystä asian laatu huomioon ottaen. Tämä merkitsee, että tuomioistuimen on tehtävä tietynlainen punninta kuulemisesta saatavan hyödyn ja viivästyksistä aiheutuvan haitan välillä. Lakitekstissä tämän vertailun alaa kuitenkin rajoitetaan vaatimuksella, ettei saa olla todennäköistä, että kuulematta jättämisestä aiheutuu merkittävää haittaa tai vahinkoa. Jos esimerkiksi asianomistajaa ei ole haastettu henkilökohtaisesti paikalle ja syyttäjä ajaa hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan, kuulematta jättämisestä voi tuskin aiheutua sellaista haittaa, että kuulemiseen tarvitsisi ryhtyä.

Myös *toinen* poikkeus sisältyy YTJulkL 30.1 §:ään. Säännöksessä tarkoitetaan tilanteita, joissa julkisuuskysymys ratkaistaan oikeudenkäynnin vireilläolon päätyttyä. Näissä tapauksissa voi olla kysymys lähinnä vain oikeudenkäyntiasiakirjoista, jotka eivät sisällä ratkaisua. Tällöin asiasta erikseen kuuleminen ei ole enää tarpeen, ellei siihen ole erityistä syytä. Sellainen syy on käsillä lähinnä silloin, kun asiaan osallinen ei ole lainkaan osallistunut prosessiin tai on kysymys sivullista koskevasta asiakirjasta ja hänellä ei ole ollut mahdollisuutta oikeudenkäynnin aikana ottaa kantaa asiakirjan julkisuuteen. Jos asiakirja on YTJulkL 9 §:n mukaan suoraan lain

nojalla salassa pidettävä, kuuleminen ei ole tarpeen.

YTJulkL 30.2 §:n nojalla asiaan osallisten kuuleminen sulkeutuu kokonaan pois silloin, kun asiakirjan julkiseksi tulemistä myöhennetään YTJulkL 8.3 §:n nojalla. (Kts. jakso 5.4)

Väliaikaismääräys

YTJulkL 31 §:n mukaisesta väliaikaismääräyksestä päätettäessä asiaan osallista ei tarvitse kuulla. Sellainen määräys voidaan antaa vireillä olevassa oikeudenkäynnissä oikeudenkäyntiasiakirjan tai suullisen käsittelyn julkisuuden rajoittamiseksi. Edellytyksenä kuitenkin on, että ratkaisun tekeminen heti on tarpeellista ja julkisuus estäisi tuomioistuinta käyttämästä oikeuttaan päättää oikeudenkäyntiasiakirjan salassapidosta tai suullisen käsittelyn toimittamisesta yleisön läsnä olematta. Väliaikaismääräys on voimassa, kunnes lopullinen ratkaisu tehdään suullisessa käsittelyssä tai, jos tätä ei toimiteta, kunnes pääasiaa ratkaistaan.

9.7 Muutoksenhaku (YTJulkL 33 §)

Erillinen valitusoikeus julkisuusratkaisusta

Oikeudenkäynnin ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta koskeva ratkaisu voidaan tehdä oikeudenkäynnin aikana. Oikeudenkäynnin aikana tehtyihin ratkaisuihin haetaan pääsääntöisesti muutosta vasta lopullisen ratkaisun yhteydessä. YTJulkL 33.1 §:n mukaan julkisuusratkaisuun saadaan kuitenkin hakea erikseen muutosta valittamalla samassa järjestyksessä kuin asianomaisen tuomioistuimen pääasiassa tekemään ratkaisuun.

Valituksen valinta muutoksenhakukeinoksi johtaa siihen, että käräjäoikeudesta hovioikeuteen valitettaessa sovellettavaksi tulevat OK 25 ja 26 luvun säännökset. Kun julkisuusratkaisu julistetaan tai annetaan, tulee antaa muutoksenhakuohjeet (OK 25:3). Sen, jolla on valitusoikeus tai valitusintressi, tulee ilmoittaa tyytymättömyyttä ratkaisuun viimeistään seitsemäntenä päivänä siitä päivästä, jona ratkaisu julistettiin tai annettiin (OK 25:5) ja tyytymättömyydenilmoituksen tultua hyväksytyksi toimitettava hovioikeudelle osoitettu valitus käräjäoikeuden kansliaan 30 päivässä ratkaisun julistamis- tai antamispäivistä (OK 25:12). Jos julkisuusratkaisu ei kaikilta osin seuraa valittajan vastapuolen esittämää vaatimusta, lienee vastapuolella myös oikeus vastavalitukseen (OK 25:14a). Julkisuusratkaisuja koskeviin valituksiin voitaneen hovioikeudessa soveltaa myös OK 26:2:n mukaista seulontamenettelyä.

Hovioikeudesta korkeimpaan oikeuteen valitettaessa tulevat noudatettaviksi OK 30 luvun muutoksenhakua koskevat säännökset. Hovioikeuden toisena oikeusasteena käsittelemässä asiassa muutoksenhaku edellyttää muutoksenhakulupaa myös silloin, kun hovioikeus on käsittelemänsä asian yhteydessä tehnyt "ensiasteena" erillisen julkisuutta koskevan ratkaisun.

Edellä sanotusta seuraa, että kaikkia neljää julkisuusaluetta koskeviin tuomioistuimen ratkaisuihin saa hakea muutosta valittamalla. Valitusoikeus edellyttää kirjallista ratkaisua. Tällä vaatimuksella on erillistä käytännön

merkitystä lähinnä diaaritietojen ja oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta. Kun on kyse suullisen käsittelyn julkisuudesta tai tuomioistuimen ratkaisun julkisuudesta, tuomioistuin tekee tavallisesti erillisen pöytäkirjaan tai ratkaisuun merkittävän kirjallisen päätöksen julkisuus-/salassapitoasiassa. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole silloin, kun on kysymys diaaritiedoista tai oikeudenkäyntiasiakirjoista. YTJulkL 6 §:n mukaan tuomioistuin voi tiettyjen edellytysten täytyessä määrätä, että asianomistajan tai turvapaikanhakijan henkilötiedot jätetään pois diaaritiedoista. Tietty oikeudenkäyntiasiakirjat taas ovat salassa pidettäviä suoraan lain nojalla (YTJulkL 9 §). Jotta valitusoikeus olisi näissä tilanteissa käsillä, tulee salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja pyytäneen vaatia asiassa kirjallista ratkaisua (YTJulkL 28.3 §).

YTJulkL 33.1 §:n mukainen erillinen valitusoikeus ei kuitenkaan koske YTJulkL 31 §:n mukaista väliaikaismääräystä eikä myöskään YTJulkL 8.3 §:n mukaista oikeudenkäyntiasiakirjan julkiseksi tulemisen lykkäämismääräystä.

Muutoksenhaun vaikutus julkisuusratkaisun täytäntöönpanoon

Siitä huolimatta, että julkisuusratkaisuun voidaan hakea erikseen muutosta valittamalla, ei muutoksenhausta pääsäännön mukaan seuraa ratkaisun täytäntöönpanon lykkäämistä siihen asti, kunnes valitus on ratkaistu. YTJulkL 33.2 §:n mukaan tuomioistuimen ratkaisua on noudatettava muutoksenhausta huolimatta.

Poikkeus tästä säännöstä koskee niitä tapauksia, joissa muutoksenhaku kävisi hyödyttömäksi, jos julkisuuspäätöstä suoraan noudatettaisiin. Tuomioistuin voi tällöin julkisuusratkaisun tehdessään määrätä, ettei ratkaisua saa panna täytäntöön ennen sen lainvoimaiseksi tulemistä, ellei muutoksenhakutuomioistuin toisin määrää.

Julkisuusratkaisun täytäntöönpanon lykkääminen saattaa olla tarpeen, kun on päätetty, että asiakirja ei ole salainen tai että käsittelyä ei toimiteta suljettuna. Näin voi olla tarpeen menetellä esimerkiksi silloin, kun paikalle kutsutun todistajan väitetään todistavan liikesalaisuuden sisällöstä, mutta tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen siitä, että todistajaa kuultaisiin suljetuin ovin.

Asian käsittelyn lykkäämistä tulee kuitenkin pyrkiä välttämään, vaikka asian käsittely suljettua käsittelyä koskevasta pyynnöstä huolimatta onkin päätetty toimittaa julkisena. Tarvittaessa julkisuuskysymys voidaan pyrkiä ratkaisemaan erillisessä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemiseksi toimitettavassa pääkäsittelyssä, jolloin varsinaisen pääkäsittelyn lykkäämisiltä voidaan ehkä välttyä.

Julkisuusratkaisun täytäntöönpanon lykkääminen avaa mahdollisuuksia myös väärinkäytöksille. Siksi tuomioistuimelle on annettu asiassa harkintaoikeus. Tässä harkinnassa erilaisia seikkoja tulee punnita keskenään; niihin kuuluu myös todennäköisyys siitä, johtaako valitus käräjäoikeuden tekemän julkisuusratkaisun muuttamiseen. Tuomioistuimen ratkaisu täytäntöönpanokysymyksessä voi tietenkin muuttua ylemmässä oikeudessa, jossa julkisuusratkaisua koskeva valitus on syytä käsitellä aina kiireellisenä ja erityisen kiireellisesti silloin, kun julkisuusratkaisun

täytäntöönpanoa on lykätty. On perusteltua, että julkisuusratkaisua koskeva valituskirjelmä toimitetaan aina heti tuomioistuimen kansliaan saapumisensa jälkeen muutoksenhakutuomioistuimeen.

Muutoksenhakuoikeus

Oikeus hakea muutosta julkisuusratkaisuun kuuluu ensi sijassa jutun asianosaisille. Riitajutuissa näitä ovat kantaja ja vastaaja ja rikosasioissa virallinen syyttäjä, asianomistaja ja vastaaja. Myös asianomistaja, joka ei osallistu rikosprosessiin, saa ROL 1:14.3:n mukaan hakea muutosta tuomioon. Tämä merkinnee samalla sitä, että sellaisella asianomistajalla on valitusoikeus julkisuusratkaisun osalta.

Oikeus valittaa julkisuusratkaisuista kuuluu kuitenkin myös muille henkilöille kuin asianosaisille. Muissa kuin suullista käsittelyä koskevissa kysymyksissä valitusoikeus on jokaisella, joka on pyytänyt diaaritietoa, oikeudenkäyntiasiakirjaa tai tuomioistuinratkaisua. Suullisen käsittelyn julkisuutta koskevissa asioissa YTJulkL 33.1 §:ssä määrätään kuitenkin, että valitusoikeus on vain asiaan osallisella, jollainen on myös esimerkiksi asiassa kuultava todistaja itseään koskevilta osin.

YTJulkL 33.1 §:n säännöksellä suljetaan pois sellaiset muut asiasta kiinnostuneet, esim. lehdistön edustajat, jotka katsovat, että päätös jutun käsittelemisestä suljetuin ovin ei ole syntynyt oikeilla perusteilla. On kuitenkin eräitä varsinaisen asianosaispiirin ulkopuolisia henkilöitä, jotka ovat asiaan osallisia. Sellainen on esimerkiksi henkilö, joka OK 17:12:n editiovelvollisuutta koskevien sääntöjen nojalla velvoitetaan esittämään oikeudenkäynnissä asiakirja. Asiaan osallinen on myös PakkokeinoL:n 4 luvun nojalla takavarikkoon otetun esineen tai asiakirjan omistaja.

Muutoksenhakuintressi ja valittajan vastapuoli

Samoin kuin normaalissa muutoksenhaussa valittajan on esitettävä, että hän on kärsinyt jollakin tavalla vahinkoa tai haittaa kyseisen julkisuusratkaisun vuoksi. Oikeuden julkisuuteen voidaan sanoa kuuluvan jokaisen oikeuksiin yhteiskunnassa. Siksi hylätty julkisuusvaatimus (suullisen käsittelyn vaatimusta lukuun ottamatta) merkitsee sitä, että kyseinen oikeus ei ole toteutunut. Oikeus salaisuuteen toimii samalla tavalla, mutta tässä tapauksessa ratkaisun vuoksi vahinkoa tai haittaa kärsineiden piiri on huomattavasti pienempi.

Lisäksi on voitava sanoa, että julkisuusratkaisu on objektiivisin perustein haitallinen muutoksenhakijalle. Sillä, joka on saanut hyväkseen vaadittavan julkisuuden tai salaisuuden, ei ole intressiä valittaa.

Vastapuolen asemassa on se, jota julkisuusratkaisu jollakin järkeen käyvällä tavalla koskettaa. Tässä voi syntyä vaikeita oikeudenkäyntiasiakirjoja ja tuomioistuinratkaisuja koskevia tulkintaongelmia. Lienee kuitenkin niin, että voidaan lähteä liikkeelle tietynlaisesta käytännöllisestä järkeilystä; jos muutoksenhaku johtaa tulokseen, ts. vaatimus hyväksytään, niin kuka kärsii sen johdosta vahinkoa tai haittaa. Tämä malli ei kuitenkaan koske täysin ulkopuolisia henkilöitä kuten esimerkiksi lehtimiehiä. Heitä voidaan tuskin pitää vastapuolina hylätyn salaisuutta koskevan vaatimuksen osalta.

10. TUOMIOISTUIMEN JA TIEDOTUSVÄLINEIDEN YHTEISTYÖ JULKISUUDEN PARANTAMISEKSI

10.1 *Tavoitteena julkisuuden toteutuminen*

Uuden julkisuuslainsäädännön esitöissä ilmaistuna tavoitteena on lisätä oikeudenkäynnin julkisuutta ja edistää tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tehtävänsä oikeudenkäynnin tosiasiallisen julkisuuden toteuttajina. Kuten edellä on oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain säännöksiä yksityiskohtaisesti tarkasteltaessa käynyt ilmi, tarkoitus on parantaa yleisten tuomioistuinten mahdollisuuksia tapauskohtaisen harkinnan perusteella ottaa aiempaa monipuolisemmin ja joustavammin oikeudenkäynnissä huomioon sekä oikeudenkäynnin julkisuus, yksityiselämän suoja että muut oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen vaikuttavat seikat.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa luo osaltaan puitteet julkisuudelle säännellen enimmäkseen sitä, miltä osin oikeudenkäynnin tiedot ovat julkisia ja miltä osin salaisia. Laki ei varsinaisesti säätele tuomioistuinten viestintätoimintaa. Viestinnästä huolehtiminen on tuomioistuinten ja oikeusministeriön sekä näiden yhteistyökumppaneiden, merkittävimpinä tiedotusvälineet, tosiasiallista, jatkuvaa kehittämistyötä. Kun julkisuuden edistämässä on paljon kysymys eri intressien joustavasta huomioon ottamisesta ja julkisuutta toteuttavassa viestinnässä tehtävän tehokkaasta organisoimisesta ja hoitamisesta, merkitystä saa se, miten julkisuuden toteuttamiseen ja viestintään asennoidutaan ja millaisia resursseja niihin osoitetaan.

10.2 *Tuomioistuinten ja tiedotusvälineiden käytössä olevia yhteistyömuotoja*

Julkisuustyöryhmä on pyrkinyt selvittämään, millaisia hyviä toimintatapoja tällä hetkellä on käytössä edistettäessä tiedotusvälineiden mahdollisuuksia hoitaa tärkeää tehtävänsä. Niin kutsutun diaarijulkisuuden puitteissa käräjäoikeuksista on lähetetty sähköpostitse tiedotusvälineille listauksia vireille tulleista rikosasioista, samoin rikosistuntojen juttulistoja. Paikallista tai laajempaa mielenkiintoa herättäneistä asioista ja niiden vaiheista on oltu yhteydessä tiedotusvälineisiin. Mainittakoon vertailun vuoksi, että Ruotsissa tuomioistuimilla on tapana julkaista kotisivuillaan informaatiota tulevan viikon oikeudenkäynneistä.

Myönteisiä kokemuksia on saatu siitä, että tiedotusvälineisiin on kehitetty hyvät ja luottamukselliset suhteet. Merkittävää tiedottamista edellyttävissä oikeudenkäynneissä on voitu yhdessä tiedotusvälineiden edustajien kanssa etukäteen suunnitella viestintään liittyvät järjestelyt ja näin tiedon kulun ohella turvata myös oikeudenkäynnin keskeiset tavoitteet.

Neuvottelukumppanina on saattanut olla oikeustoimittajia edustava Oikeustoimittajat ry. Viestintäkysymysten suunnittelu ja tiedottaminen etukäteen selkeyttää osapuolten menettelytavat ja tukee oikeudenkäynnin kulkua eri vaiheissaan. Myös tiedotusvälineillä on tällöin mahdollisuus asiantuntevin voimin varautua tärkeän asian uutisointiin. Vakiintuneeksi toimintamalliksi tiedotusvälineiden kanssa on istuntojen osalta jo muodostunut, että kuvaaminen sallitaan istunnon alussa.

Tiedotusvälineiden toiveena olisi, että tällainen kuvaaminen sallittaisiin

muidenkin kuin vain useampipäiväisen käsittelyn ensimmäisen päivän alussa. Istunnon laajempaan kuvaamiseen ja äänittämiseen suhtaudutaan eri tavoin. Kielteisimmin tuomareiden keskuudessa suhtaudutaan koko oikeudenkäynnin lähettämiseen esimerkiksi televisiossa. Toimittajien palvelemiseksi ja tuomioistuimen työn helpottamiseksi esiintyy käytäntöä jakaa syytekirjelmä tai yhteenveto, mahdollisesti prosessisuunnitelmakein, asiasta kiinnostuneille. Käräjäoikeuden ratkaisu ja tiedote siitä pyritään yleistä mielenkiintoa herättäneissä asioissa toimittamaan tiedotusvälineille mahdollisimman nopeasti, mieluiten sähköpostitse. Käräjäsihteeri, käräjätuomari tai syyttäjä huolehtii tavanomaisista rikosasioista tiedottamisesta paikallislehdille. Organisatorisen vastuun käräjäoikeuden viestinnästä kantaa laamanni ja hovioikeuden viestinnästä hovioikeuden presidentti. Vaikka tehtävänkuvaltaan erityisiä tiedottajia ei ole ollut mahdollista palkata, tiedottamisen alueelle on voitu nimetä vastuuhenkilö. Osa käräjäoikeuksista pitää myös itse aktiivisesti yhteyttä tiedotusvälineisiin ajankohtaisten kysymysten saattamiseksi yleisön tietoon.

10.3 Ajatuksia yhteistyön parantamisesta

Selostetut diaari- ja istuntotietojen rutiininomaiset toimittamiset määräajoin eri tuomioistuimista tiedotusvälineille eivät ehkä ole kummankaan osapuolen kannalta ajankäytön ja kustannusten kohdentumiseltaan paras toimintatapa. Tekninen kehitys informaation kulussa on vaiheessa, jolloin perustietoa haluava etsii sen itse tietoverkon välityksellä ja saa tiedon nopeasti reaaliaikaisesti päivitettyinä. Työryhmä haluaakin viritellä keskustelua siitä, että kannattaisiko tiedotusvälineitä kiinnostavien asioiden perustietojen ja käräjäoikeuksien tilastotietojen saattamiseksi tiedotusvälineiden käytettäväksi luoda järjestelmä, jossa oikeusministeriö myöntää tiedotusvälineelle selailuoikeuden tuomioistuinten tietojärjestelmään. Mahdollisimman helppokäyttöiseksi jäsenneltävä selailu tapahtuisi luonnollisestikin tietojärjestelmän niin sanotun palomuurin ulkopuolella ja kohdistuisi valikoituihin julkisiin tietoihin. Kysymys olisi laadultaan perusjärjestelmästä, jonka käyttöoikeuden laajuuttakin voitaisiin edelleen pohtia. Työryhmän ehdotus koskee siinä määrin ongelmallisia tietosuojakysymyksiä ja merkittävää yhteiskunnallista toimintaa, että se vaatii muutoksia lainsäädäntöön. Järjestelmän luomisella on myös kustannusvaikutuksia.

Informaation kululla ja sen aikaansaamalla julkisuuskuva on yhteiskunnassa tärkeä merkitys. Yleisiä periaatteita koskevassa luvussa on todettu, että julkisuusperiaatteella on tuomioistuinten kannalta myös legitimaatiofunktio. Vallitsevat ja näköpiirissä olevat haasteet julkisten palvelujen rahoituksessa vaikuttavat siihen, että tuomioistuinlaitoksen toimintaedellytysten kannalta on tärkeää, millainen kuva siitä välittyy suurelle yleisölle ja päättäjille. Tässä suhteessa moni muu julkinen ala on päässyt parempiin tuloksiin. Enemmän osan tuomioistuimiin liittyvästä huomiosta tiedotuksen piirissä vievät perinteisesti yksittäiset rikosuutiset. Katvealueeseen jäävät suuri osa riita- ja hakemusasioista, kuten perheoikeudelliset asiat, sekä tuomioistuimen toimintaan yleisemmin liittyvät kysymykset. Tavoiteltaessa totuudenmukaista ja oikein painotettua kuvaa passiivinen tietojen toimittaminen yksittäisistä asioista, jotka jollakin perusteella herättävät ulkopuolisen tahon kiinnostusta, ei ole riittävää. Pyrkiminen pitkällä tähtäimellä kohentuneeseen luottamukseen, julkisuuskuvaan ja toimintaedellytysten turvaamiseen vaatinee, että

suhteessa tiedotusvälineisiin ja viestintään omaksutaan tähän mennessä noudatettua aktiivisempi toimintamalli.

Yksittäisten tuomioistuinten ja oikeusministeriön tahoillaan tällä hetkellä suorittamat toimet viestinnän hoitamisessa eivät liene riittävä pohja tiedotuksen aktivoimiselle. Työryhmän arvion mukaan tähän tarvittaisiin muun, kuten koulutuksen, ohella mahdollisesti myös kevyt organisaatio. Organisaatiota ja sen tehtäviä suunniteltaessa on tilaisuus saada kokemuksia Ruotsista, jossa on menestyksekkäästi toteutettu niin sanottu mediegruppen, käytännön tuomareista muodostettu ryhmä, joka toimii yhdyshenkilöinä tuomioistuinten ja tiedotusvälineiden välillä. Tällä järjestelmällä on arvioitu laskeneen luottamuksen kohentuneen ja julkisuuskuvan tiedotusvälineissä muuttuneen asiallisemmaksi. Mediegruppenista löytyy tietoja Ruotsin domstolsverketin internetsivuilta. Työryhmä esittää keskustelun käymistä siitä, olisiko vastaavanlainen ryhmä tai jokin muu yksikkö perustettava meillekin. Samalla saatettaisiin pohtia myös sitä, voisiko viestintäkysymyksiin keskittyvällä organisaatiolla olla tiedotusvälineiden neuvontaa laajempiakin tehtäviä.

LIITE: TAULUKKO: LAKI OIKEUDENKÄYNNIN JULKISUUDESTA YLEISESSÄ TUOMIOISTUIMESSA
(2 sivua) erillisenä tallenteena